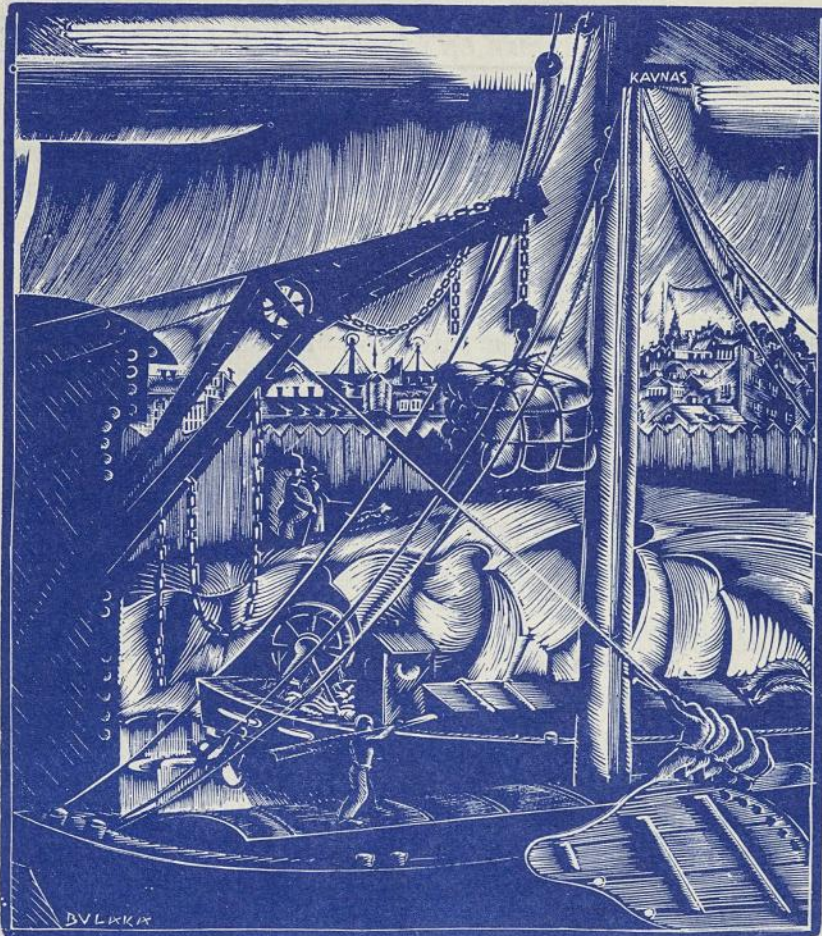

ŠVIESA

No. 4

SPALIS - LAPKRITIS - GRUODIS

1971 M.

KAUNO PRIEPLAUKA.

Mečio Bulakos medžio raižinys

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y. 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redaktorius Antanas Bimba

No. 2 Spalis - Lapkritis - Gruodis (October - November - December) 1971 XXXVII

TURINYS

Įvykių sukuryje.	3
Mccheta. Poezija. E. Mieželaitis.	5
Šimtmetis nuo T. Dreizerio gimimo. Joseph North.	6
Prie Maskvos hitlerininkams buvo jų sutemos. D. M. Šolomskas.	8
Ilgas Rytas. Šviesa. Jonas Strieliauskas.	9
Jaunam žmogui. J. Maciukevičius.	9
Lietuvių Profesionalų Draugija. Dr. A. Petrika.	10
Temstant. Antanas Šilingas.	12
Socializmo pasaulyje. V. Bovinas.	12
Kokios ilgos tamsios naktys. Pranas Raščius.	15
Rašytojų takais. Vandalinas Junevičius.	16
Žiema. Petras Vaičiūnas.	17
Rašytojo Žyburys. A. Liepsnonis.	18
Zalganų naktį. G. Bertašiūtė.	20
Apie žodyninę gamą. Augustas Tamuliūnas.	21
Lietuvių Literatūros kritika. J. Petronis.	22
Vincas Kudirka. Šakių gydytojas. Vincas Lauraitis.	23
Vakarinė upė. Justinas Marcinkevičius.	24
Vandens Rievės. Stasys Jonauskas.	25
Vienmečiai. Bronius Mackevičius.	25
Pašto ženklas. J. Subata.	26
Eilėraštis apie atmintį. Tomas Venclova.	28
Geologijos profesorius-astronomas - V. Lomsargis.	29
LLD Reikalai. Ieva Mizarienė.	32

ĮVYKIŲ SŪKURYJE

Mūsų vyriausybės politikos Kinijos klausimu pralaimėjimas Jungtinėse Tautose nuaidėjo po visus pasaulio kampus. Jokie manevrai, gąsdinimai bei diplomatiniai spaudimai neišgelbėjo naujosios, taip vadinamos "Dviejų Kinijų" politikos. Generalinė Asamblėja daugiau kaip dviem trečdaliais balsų (76 prieš 35) išmetė Chiang Kai-šeko Formozos (Taivano) saloje įkurtą "Kinijos Respubliką" ir sugrąžino pilnas teises komunistų vadovaujama Kinijos Liaudies Respublikai, kuri atstovauja daugiau kaip 700 milijonų kiniečių. Netenka nė sakyti, jog mūsų vyriausybinkai bei diplomatai šiuo nelauktu ir nesitikėtu pralaimėjimu tapo atstulbinti. Per daugiau kaip dvidešimt metų jų palaikomai ir puoselėtai apgavystei Jungtinėse Tautose, kad Chiang Kai-šeko klika Formozoje atstovaujanti Kinijos tautai, padarytas galas!

Šio pralaimėjimo pasėkos milžiniškos. Jos jau dabar plačiausiai jaučiamos ne tik mūsų Jungtinėse Valstijose, ne tik Jungtinėse Tautose, bet ir visame pasaulyje, o laiko tekmeje jo poveikis pasaulio tautų santykiuose ir gyvenime dar reikšmingesniu. Visi visur taiką mylintieji žmonės nuoširdžiausiai sveikina šį Generalinės Asamblėjos istorinės klaidos atitaisymą – klaidos, kurią pasaulinei organizacijai buvo užkoręs ir per daugiau kaip dvi dekadas imperializmas palaikė.

Žinoma, yra ne tik šioje šalyje, bet ir kitur žmonių, kurie šį beprotiškos imperialistinės politikos pralaimėjimą laiko skaudžiausiu smūgiu mūsų Amerikai ir jos žmonėms. Tai absurdas, tai toliausia nuo tiesos. Iš tikrųjų, šios apgavystės pralaimėjimą reikia laikyti didžiausiu Amerikos, kaipo šalies, kaipo tautos, kaipo jos taiką mylinčių žmonių laimėjimu. Ir Amerika privalo būti giliausiai dėkinga toms Jungtinių Tautų narėms, kurios balsavo už sugrąžinimą Kinijai jos teisių pasaulinėje organizacijoje.

Įdomu, kad tie amerikiečiai vadai ir jų kolegos užsienyje, kurie šitą Jungtinėse Tautose pralaimėjimą siekia paversti Amerikos ir jos žmonių pralaimėjimu, lygiai taip argumentuoja prieš Vietnamo karo nutraukimą ir Amerikos militarinių jėgų iškraustymą iš Indokinijos. Girdi, toks karo baigimas būtų baisus smūgis ne tik Amerikai, jos prestižui ir jos žmonėms, bet ir visam jos vadovaujama "laisvajam pasauliui", nes niekas jos pasižadėjimais nebepasitikėtų, niekas su jos jėga nebenorėtų skaitytis ir t. t. Bet tai netiesa. Šio karo nutraukimas tikrai pasitarnautų šiam kraštui ir visam pasauliui. Tikrai mūsų valdantieji imperialistiniai rateliai, kurių interesams atstovauja mūsų vyriausybė su prez. Nixonu priešakyje, pralaimėjo Jungtinėse Tautose ir skaudžiai pralaimėtų, jeigu Vietnamo karas būtų nutrauktas dabar, šiandien!

Plačiau žvelgiant į mūsų pasaulį galima įmatyti ir daugiau kai kurių gan šviesių reiškinių. Vėliausiu jų reikia laikyti pasirašymą net dviejų sutarčių tarp Tarybų Sąjungos ir Prancūzijos – vienos dešimties metų prekybinės sutarties, o kitos – taikos ir draugiškumo sutarties. Taip pat taikos reikalo laimėjimu reikia laikyti kiek anksčiau pasiektą susitarimą tarp Jungtinių Valstijų, Tarybų Sąjungos, Anglijos ir Prancūzijos dėl Vakarų Berlyno padėties. Taip pat didžiulės reikšmės yra pagerėjimas santykių tarp Tarybų Sąjungos ir Vokiečių Federalinės Respublikos (Vakarų Vokietijos). Smarkiai šiuo laiku yra paskaistėjusios Europos Saugumo konvencijos sušaukimo netolimoje ateityje perspektyvos. Tikrai pasveikinti tegalima tarp Vakarų Vokietijos ir Lenkijos sutartį, kurioje užtikrinamas Europos valstybių dabartinių sienų neliečiamumas. Taip pat reikia tikėtis, kad ir labai ribotų teigiamų rezultatų iš ruošiamų prezidento Nixono vizitų į Pekiną ir Maskvą.

Iš kitos pusės, kol kas beveik nieko nėra pasiekta likvidavimui karo židinio Vidurio Rytuose. Tarp Izraelio ir arabų kraštų karas vėl gali užsiliepsnoti bet kurią dieną.

Be to, dargi šiomis dienomis staiga iškilo kito pavojingo konflikto pavojus, tai, būtent, beveik iki trūkimo įsitempimas santykių tarp Indijos ir Pakistano. Taip pat negalima praeiti nepabrėžus žymaus pablogėjimo santykių tarp Anglijos ir Tarybų Sąjungos ir tarp Jungtinių Valstijų ir Tarybų Sąjungos. Čionai dėl siautėjimo žydų teroristų prieš tarybines įstaigas ir jos diplomatus bei tarnautojus, o ten, dėl Anglijos konservatorių valdžios provokacijos, paskelbiant net 105 tarybinius tarnautojus šnipais ir išvarant juos iš Anglijos.

* * * *

Kalbėdami apie nuotykius ir įvykius bendrai plačiajame pasaulyje, nė valandėlei neprivalome iš akių išleisti šios šalies – mūsų Jungtinių Amerikos Valstijų, kur juk gyvenimas taipgi niekad nesiliauja kunkuliavęs. Tik gaila, kad negalime pasididžiuoti vėliausiais jame įvykiais, negalime sakyti, kad nors viena pagrindinė jo problema tapo sėkmingai išspręsta. Tiesa, galima džiaugtis, kad mūsų taikos jėgos pastaraisiais keliais mėnesiais gerokai sustiprėjo, bet Vietnamo karas tebesitęsia, tą jėgu pastangos priversti prezidentą Nixoną tą baisią skerdynę nutraukti dar nėra apšviesinėjusios laimėjimu. Kol kas absoliutiškai nieko nepasiekta taip vadinamame kare prieš skurdą. Dargi net pačios valdžios yra pripažįstama, kad nedarbas ir skurdas nesulaikomai tebesišakoja. Mūsų vyriausybės garsiai prezidento Nixono lūpomis išreklamuota "Naujoji ekonominė politika" su visomis jos kontrolėmis ir su visais jos iššaldymais neužkirto kelio tolesniam infliacijos siautėjimui, nei pragyvenimo reikmenų kainų kilimui.

Gal tik galima pasidžiaugti šiomis dienomis dideliu visoje šalyje politiniu pagyvėjimu ryšium su 1972 metų prezidentiniais rinkimais. Visose politinėse partijose bei grupėse jau verda diskusijos apie kandidatus ir tuos klausimus, kurie turės nusakyti šių rinkimų pobūdį ir rezultatus. Daug dėmesio kreipiama į pažiūras, į politinį subrendimą ir nusistatymą apie dvidešimties milijonų jaunų žmonių, kurie neseniai laimėjo balsavimo teisę. Kuriais klausimais jie bus per rinkimus labiausiai suinteresuoti – naminiams, kaip ekonominė krizė, miestų puvinimas, infliacijos kilimas, rasiniai santykiai ir t. t., ar tarptautiniais – kaip, pirmoje vietoje,

Vietnamo karas, Vidurio Rytuose konfliktas, ginklavimosi lenktynės ir t. t.? Nuo šios balsuotojų grupės nusistatymo labai daug priklausys įvairių partijų kandidatų likimas.

Be demokratų ir republikonų kandidatų 1972 rinkimuose turės savo kandidatus ir Amerikos Komunistų Partija. Jai, žinoma, pasiseks į balotą patekti (dėl tam tikrų veikiančių nuostatų, nukreiptų prieš mažąsias partijas) tikrai keliose valstijose, todėl iš anksto galima sakyti, kad už jos kandidatus paduotų balsų skaičiumi nebus galima spręsti tikrosios šios partijos politinės jėgos ir įtakos Amerikos dirbančiųjų masėse.

* * * *

Nuoširdžiai džiugina mus iš gimtojo krašto pasiekiančios žinios apie naujus gražius laimėjimus visose gyvenimo srityse. Praeitą vasarą Lietuvoje lankęsi Amerikos lietuviai pasakoja apie jos liaudies aukštai pakilusias nuotaikas. Iš jų sužinome, kad šiandien Lietuvos žmonės labiausiai trokšta vieno dalyko, būtent, kad pasaulyje viešpatautų taika. Taikos sąlygomis jie pajėgs sėkmingai išgyvendinti visus dar pasitaikančius sunkumus bei trūkumus. Nuoširdžiai mes sveikiname Lietuvoje partijos ir vyriausybės keliamą šūkių penkerių metų planą įvykdyti į ketverius metus. Tai išmintingas kelias į naujus laimėjimus ir dar didesnę naujojo gyvenimo klestėjimą.

E. MIEŽELAITIS

Mccheta

Matyti į dydį, į aukštį matyti,
Kur paukštį, jo skrydį, šio kalno strėlė
Pavyti norėtų; kur lyg piramidė
Palydi šventovė lengva kaip vėlė,
Į aukštį šį paukštį, jo mėlyną skrydį
Pavyti norėtų, ant kalno stataus,
Kaip trikampis, smaigas, užmautas, matyti,
Į dydį, į aukštį, į pačią dangaus
Beribę, kur paukščiai it žvaigždės pakibę,
Įsmigęs į šią begalybę — liekna
Šventovė čia stovi — į žydrą beribę
Liekna prometėjiško laužo liepsna,
Liekna kaip viduramžių šventas choralas,
Smaila — tarsi Alfa (pasaulio pradžia),
Stoge — kaip Omega (pasaulio jau galas)
Ovalas, skylė, pro kurią čia kančia
Ir skausmas, tas jausmas, poetų įdėtas
Į gaudų choralą: O-oo! E-vo-ééé...
Pro žydrą ovalą kaip mėlynas žiedas

Įdėtas į vazę, žvaigždėm erdvėje
Išskleidžia lapus, į kapus ši šventovė
Labai panaši — kaip strėlė iššauta,
Kaip vėlė, rodos, juodas čia Demonas stovi,
Ir gaudžia jo boso sidabro rauda,
Pro žydrą Omegos ovalą išlėkus
Į patį galaktikos galą, šalia
Tamaros, Vakarės stambios, kaip Kazbekas,
Rauda, tartum verktų tauta, ovale
— Oo-ooo-ooo! — gaudžia: —
E-voo-éé! — gaudžia,
Ir vėjo smarkus sukuryš, pro duris
Įlėkęs, pagauna skausmingą ir graudžią
Šią Juodojo Angelo giesmę... Būrys
Balsų kaip erelių pakyla į dydį,
Į aukštį, kur skrendantį paukštį —
Stati tarsi trikampis — kaip piramidė —
Šventovė — į skrydį pakilus vėlė...

JOSEPH NORTH

Šimtmetis nuo T. Dreizerio gimimo

Jeigu Teodoras Dreizeris šiandien gyvas galėtų švęsti šimtąsias savo gimimo metines, mes veikiausiai išgirstume jį nusikvatojant iš kai kurių tos daugybės sveikinimų, kuriuos gauna Sukaktuvinis Dreizerio komitetas, suorganizuotas Indianos universitete, gimtojoje jo valstijoje.

Tie sveikinimai išpūdingai liudija, kad šaltajam karui tarnaują kritikai, prieš porą dešimtmečių skelbę karą jo šlovei, patyrė lemiamą pralaimėjimą. Tai didžiausios reikšmės įvykis politinio ir kultūrinio mūsų šalies gyvenimo raidoje.

Gausūs Dreizerio priešai niekad neatleido jam gyvam todėl, kad jis, lyg buldozeris, skynėsi kelią pro visas kliūtis į tiesą, į realizmą. Bet jie baisiausiai pasipiktino, kad jis įstojo į Komunistų partiją netrukus prieš savo mirtį – žengė žingsnį, kuris, kaip jis išsireiškė, įkūnijo viso jo gyvenimo logiką.

Korespondentai supuolė gauti iš jo interviu, kai jis pasiskelbė esąs partijos narys. Vienas žurnalistas parašė, kad Dreizeris, atsakydamas į jo klausimus, štai ką pareiškė:

- Aš visada buvau komunistas. Įstojimas į partiją – tik formalumas.

Jis papasakojo korespondentams apie ilgą savo draugystę su William Z. Foster'iu, žymiuoju Amerikos komunistų vadu, kuriuo jis "žavėjosi daugiau už bet kurį kitą žmogų pasaulyje". Ir kalbėdamas apie savo kelionę į Tarybų Sąjungą susipažinti su socialistine jos santvarka, jis pasakė:

- Tai, ką aš išvydau Tarybų Sąjungoje 1928 metais, pakankamai įtikino mane, kad vienintelis atsakas yra liaudies vyriausybė.

Kai politiniai ir literatūriniai Joe Mc Carthy standartai buvo ištrimituoti nuo daugelio tribūnų tam tikros literatūrinės ir politinės personos griebėsi mėginimų paneigti tai, ką daugelio kritikų buvo parašę apie kolosališką Dreizerio talentą. Tai buvo panašu į juokingas pastangas suniekinti karališką Everesto kalno viršūnę, liaupsinant žemas kalveles.

Net prezidentas Niksonas, jeigu norite, pasijuto priverstas pasiųsti pastarąjį mėnesį sveikinimus Sukaktuviniam Dreizerio komitetui, iškeliančiam didžiojo rašytojo nuopelnus. Taigi šiandien rašytojas, sukūręs veikalus "Sesuo Keri", "Dženė Gerhart", "Titanas", "Finansininkas" ir, gal būt, plačiausiai žinomą romaną "Amerikoniškoji tragedija", šiandien imamas gerbti, kaip ir dera jo šlovei.

Dreizerio gyvenimo pradžia tarp neturtingų ir pažemintų žmonių padėjo suformuoti jį kaip pažangiausią kapitalistinės visuomenės demaskuotoją literatūroje.

Kaip ir Walt Whitmenas, jis tikėjo, kad literatūra turi egzistuoti žmonėms, o ne atvirkščiai. Jaunystės dienomis, prieš jam

susikuriant savąją gyvenimo filosofiją, jis buvo laikomas vieniša, atsijusia asmenybe savo kelyje į tiesą.

Jo jaunystė praslinko niūriame skurde, šeimai keliantis iš lūšnyno į lūšnyną. Vaikai ir pats Teodoras vogdavo anglis iš netoli esančio depo ir tempdavo namo. Motina imdavo skalbti svetimus baltinius.

Skaudu jam būdavo visur gyvenime sukikti "geros širdies" žmones. Jis matė, kad oficialiąją veidmainingąją moralę diktavo tie, kurie į darbo žmones žiūrėjo kaip į nuosavybę. Jaunystėje jis dirbo šen, dirbo ten, kol galop tapo reporteriu. Tvirtas jo tikėjimas žmogumi padėjo jam atsispirti būdingai laikraščio redaktoriaus filosofijai, kurią, kaip Dreizeris rašė, vienas redaktorių jam šitaip suformulavęs:

- Gyvenimas yra kaktus, įžūlus lošimas, ir iš kiekvieno tūkstančio žmonių devyni šimtai devyniasdešimt devyni yra niekšai.

Šitoks credo buvo svetimas Dreizeriui. Tiesa, gyvenimas iš jo padarė skeptiką, oficialiųjų prietarų triuškintoją. Tai matyti iš visų jo kūrinių, kurie, pradėdant "Seseria Keri", sudrumstė opų leidėjų pasaulį šio šimtmečio pradžioje. "Sesuo Keri", ją išleidus, buvo tuoj uždrausta. Šis smūgis prislėgė Dreizerį, ir dešimčiai metų jis nusigrėžė nuo literatūros. Literatūrinį savo talentą jis eikvojo, redaguodamas bulvarinį žurnalą, kurį itin mėgo to meto ponitės.

Tačiau, kaip įtakingam žurnalo redaktoriui, jam teko būvoti aukštuomenės tarpe, jis turėjo progą pažinti turtuolių pasaulį, kuris vėliau atsispindėjo žymiausiuose jo romanuose. Kai jis vėl griebėsi plunksnos kaip romanistas, vidinė jo talento jėga jį ėmė nešte nešti, ir niekas nebegalėjo jo sustabdyti.

Taip jis demaskavo piniginę Amerikos džiunglių moralę tokiuose romanuose, kaip "Finansininkas" ir "Amerikoniškoji tragedija". Pastarajame jis atskleidė kapitalistinės civilizacijos etiką, papasakodamas tragišką istoriją, kaip vienas iškilti trokštąs vaikiną nužudė neturtingą savo mylimąją, kai jam mostelėjo turtuolė, per kurią jis galėjo prisiplakti prie pinigingos visuomenės grietinėlės.

Pirmą kartą aš susitikau Dreizerį 1931 metais per streiką Pensylvanijos kasyklose.

Tada aš buvau marksistinio literatūros organo "New Masses" redaktorius.

Mums besikalbant, jis ėmė pasakoti savo kelionės po Tarybų Sąjungą išpūdžius, kuriuos buvo aparašęs ką tik pasirodžiusioje knygoje "Dreizeris žvelgia į Rusiją".

- Toji šalis, - kalbėjo jis man, - yra ateitis. Atsikratęs ekonominės baimės, žmonės gali tapti žmogumi. Pilnu žmogumi. Kitokiu, negu mes esame kapitalizmo sąlygomis - pusiau žmonės, pusiau gyvuliai.

Jam nepaprastą išpūdį padarė TSRS ryžtas, užmojai ir jau matomi laimėjimai. O šiandien toji šalis nužengė daug toliau, negu kad jis galėjo tikėtis, remdamasis tuo, ką apie ją buvo skaitęs.

Kitą rytą, atėjęs pas Dreizerį į viešbutį, pranešiau jam, kad vieną iš streiko vadovų pasigrobė bendrovės sargai. To žmogaus gyvybei galėjo grėsti pavojus, jeigu tik jis dar tebebuvo gyvas. Aš lydėjau Dreizerį, kai jis, apimtas rūstybės, išsiruošė ieškoti dingusio darbininko. Aš niekad nepamiršiu stambios jo povyzos, švytinčios baltutėlaičiu kostiumu, su plačia šiaudine skrybėle ant meškiškos galvos. Kasyklos kontoroje jis mosavo lazdele ir šūkaudamas reikalavo paleisti pasigrobtąjį kalnakasį. Nusigandę bendrovės pareigūnai nežinojo, kas toks yra šis rūstusis titanas, spėliojo, kad jis koks liberalus senatorius ar koks geraširdis fabrikančio giminaitis, pasirodęs čia duoti jiems garo. Pasišnibždėję jie paleido tą kalnakasį. Mes trise grįžome Dreizerio automobiliu per anglies klonius. Dreizeris kvatojo visą laiką ir sakė, jog boso gyvenime tiek daug akių dūmimo, kad tik didesnis akių dūmimas gali jį įbauginti. Dreizeris taip nuoširdžiai nerimavo dėl kalnakasio, kad aš kas kartą susijaudinu, kai šis vaizdas išskyla man atmintyje.

Praslinkus šimtmečiui nuo jo gimimo neturtingame priemiestyje Indianos valstijoje, jo sukaktuvės švenčiamos visame pasaulyje. Jis pagerbiamas kaip didis romanistas ir drąsus žmogus, literatūros karžygis, radęs savo kelią į komunizmą.

Iš "Daily World" išvertė J. Subatavičius

D. M. SOLOMSKAS

Prie Maskvos hitlerininkams buvo jų sutemos

Šiomet gruodžio mėnesį sukanka 30 metų nuo to laiko, kai Maskvos srityje Tarybų Sąjungos armija sutriuškino hitlerininkų rinktinę armiją. Sukanka 30 metų, kai visa Žmonija lengviau atsiduso, nes pajuto, kad yra jėgos, tvirtesnės už žvėriškas nacių jėgas.

1939–1941 metais hitlerininkai pavergė Vakarų ir Pietų Europos šalis. Jie buvo sąjungoje su Italija, Rumunija, Vengrija ir Suomija. Turkijos ir Švedijos valdonai pataikavo naciams ir jiems gelbėjo. Naciams tarnavo visos Vakarų ir Centro Europos industrija ir jiems dirbo apie 300 milijonų pavergtų žmonių. Reiškia, prieš Tarybų Sąjungą buvo veik visos Europos jėgos.

Tarybų Sąjunga ir Vokietija turėjo nekariavimo sutartį. Bet iš hitlerininkų elgesio TSRS vadovybė suprato, kad jie sulaužys tą sutartį, tik nesitikėjo, kad tas įvyks taip greitai.

1941 m. anksti birželio 22 dieną hitlerininkai ir jų talkininkai klastingai, be jokio karo paskelbimo, užpuolė Tarybų Sąjungą nuo Juodųjų iki Šiaurinių jūrų, beveik 2,000 mylių ilgio frontu. Jie turėjo paruošę apie 5,000,000 vyrų armiją. Jiems gelbėjo Rumunija, Vengrija, Suomija ir Italija. Fašistų lėktuvai bombardavo miestus ir kelius Lietuvoje, Latvijoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje. Tankų ir motorizuotos armijos veržėsi pirmyn. Tarybų Sąjungos pasienio jėgos didvyriškai kovojo, bet prieš jas buvo bent dešimt kartų galingesnis priešas, ir ilgai negalėjo priešos veržimosi sustabdyti.

SUNKI TSRS PADĖTIS

Tarybų Sąjungos kovas apsunkino Japonijos ir Turkijos valdžių nusistatymas. Jos buvo susitarusios su Vokietijos hitlerininkais, kad kaip tik jie paims Maskvą, tai ir jos stos į karą prieš Tarybų Sąjungą. Japonija Mandžūrijoje turėjo geriausią savo Kvantungo armiją iš daugiau milijono vyrų. Turkija sutraukė prie TSRS Užkaukazijos sienos 25 divizijas, apie 500,000 vyrų armiją. Suprantama, kad Tarybų Sąjunga prieš Japoniją ir Turkiją turėjo laikyti skaitlingą armiją.

1941 m. spalio 2 dieną Hitleris, mesdamas prieš Maskvą milijono karių armiją, pareiškė: "Šiandien prasideda paskutinė šių metų didžiausia kova. Artimiausiu laiku Maskva bus paimta."

Bet Tarybų Sąjungos liaudis parodė, kad hitlerininkai savo tikslo nepasieks. Vien Maskvoje 120,000 žmonių stojo į Raudonosios Armijos divizijas, o daugiau kaip 500,000 maskviečių ir apylinkių žmonių dieną ir naktį kasė apkasus, statė įtvirtinimus.

Prasidėjo 20 parų žiauriausios kovos. Hitlerininkai, nešdami didelius nuostolius, veržėsi artyn Maskvos. Vietomis jie jau buvo tik apie 30 mylių nuo Maskvos.

TSRS KONTR-PUOLIMAS

Vesdama gynybos kovas, tuo pat metu Tarybų Sąjunga sutraukė naujas armijas ir daug rezervų sutvirtinti jau kovojančias ar-

mijas. Maršalas Vasilius Sokolovskis, kuris Maskvos kovose dalyvavo, vėliau rašė:

"Mūsų vyriausioji karinė vadovybė ir Vakarų fronto vadovybė teisingai numatė momentą mūsų kariuomenei pereiti į kontrpuolimą, kada priešas gynybos kovose bus jau išvargintas ir išseikvojęs rezervus. . .

Gruodžio 5 d. į kontrpuolimą perėjo Kalinino frontas, dabartinio maršalo Ivano Konevo komandoje, o gruodžio 6 d. prieš tankų grupuotėms pirmiausia galingą smūgį smogė pagrindinės Vakarų fronto pajėgos, maršalo Grigorijo Žukovo komandoje. I kontrpuolimą perėjo ir Pietvakarių fronto dešiniojo sparno kariuomenė maršalo Simo Timošenkos komandoje. . .

Trijų frontų kariuomenė, glaudžiai veikdama, triuškinio priešo jėgas. . . Atkakliuose mūšiuose prieš smogiamosios grupuotės buvo sutriuškintos, atblokštos toli į vakarus. Hitlerinis vermachas neteko pusės milijono kareivių ir karininkų, šešių armijų, jų tarpe trijų tankų armijų. Puolimo metu Raudonoji Armija pasistūmėjo į vakarus 400 kilometrų."

Per tą laiką TSRS armija suėmė 4, 800 kanuolių, 3,170 minosvaidžių, 8,000 kulkosvaidžių, daugiau 90,000 šautuvų, 2,766 tankus, 33,000 automobilių ir sunkvežimių, ir sunaikino daugiau 1,100 nacių karo lėktuvų.

HITLERININKŲ SUTEMOS

Tarybinės armijos pergalė turėjo didžiulę įtaką visai tolesnei TSRS karo eigai ir visam Antrajam pasauliniam karui. Buvo išsklaidyta legenda apie vokiečių fašistinės armijos nenugalimumą, sužlugdytas Hitlerio "Žaibiško karo" planas. Politinės ir karinės pasėkos buvo milžiniškos.

Pergalė prie Maskvos labai pakėlė Tarybų Sąjungos autoritetą, parodė, kad Tarybų Sąjunga yra lemiama jėga, galinti išgelbėti žmoniją nuo fašistinio pavergimo. Ši pergalė paakstino TSRS žmones dar energingiau dirbti priešui nugalėti, pakėlė tarybinių kareivių ir karininkų ūpą, o labai nupuldė Hitlerio kareivių ūpą. Ji pakėlė pavergtosios Europos žmonių ūpą į kovą už išsilaisvinimą. Ji pasitarnavo antihitlerišką valstybių susibūrimui karą laimėti.

JONAS STRIELIAUSKAS

ILGAS RYTAS

Prieš rytą rūkas beržus girdė,
Vanduo murmėjo kelstą žodį.
Išaušo — tarsi savo širdį
Kažkas išslėmė parodyt.

Palinkdami nuo pirmo vėjo,
Kuždėti ėmė šalavijai,
Kad jau atėjo, jau atėjo
Tasal, kuris tamsos nebijo.

Ir debesis padangėj pilkas
Lėtai pradėjo puoštis auksu.
O rylas buvo ilgas ilgas
Kaip valko balmė — ar išaugsiu?

Sviesa ant sienų kopė, krito,
Į sodo užkampius tekėjo. . .
Ir aš mačiau tą ilgą rytą,
Tikėjau juo ir netikėjau.

ŠVIESA

Paalsuokim laisvai ir giliai,
Kol pasaulis dar glaudžias prie rankų,
Kol balti debesų kamuoliai
Sitaip šventiškal rieda per dangų.

Lyg priėjęs kažkas nuo akių
Juodą negandos raštį nutraukė, —
Aš ir vėl paprasčiausiai tikiu,
Kad sulauksime visa, ko laukėm,

Kad negrįš nei tamsa, nei kląsta,
Kas gyvenimą laužė ir grobė,
Kad nebluks tarp klevų ištempla
Mėlynoji vidudienio drobė.

Liks šviesa ir tavoji širdis,
Ir kol medžiai žaliuodami šlama,
Šimtas vasaros paukščių skraidys
Aplink mūsų nušvitusį nama.

J. MAČIUKVIČIUS

Jaunam žmogui

Tavo paukščiai: Tavo miestai,
Tavo bombos, vanagai. . .
Tau reikės dar apsisvesti,
dar reikės gyventi ilgai.

Dar reikės vaikus auginti
ir užspausi tėvams akis.
Dar reikės paukščius apginti,
žemę ant pečių laikyti.

Nežinau, kiek žemė sveria,
nes ją laikome visi.
Kaip kiti, žmogau, būk geras!
Blogas būk — kaip pats esi!

DR. A. PETRIKA

LIETUVIŲ PROFESIONALŲ DRAUGIJA ir kiti sambūriai

New Yorko LIETUVIŲ PROFESIONALŲ DRAUGIJA buvo įkurta 1933 m. birželio mėn. 3 d. buvusio Lietuvos gen. konsulo Povilo Žadeickio iniciatyva. Draugija buvo NEPARTINĖ, rūpinosi grynai kultūriniais bei socialiniais lietuvių reikalais. Jos tikslas buvo: "Plėsti lietuvių kultūrą ir vystyti socialinį santykiavimą su JAV, Lietuvos ir viso pasaulio profesionalais. . . Šios Draugijos nariais gali būti tik pilnamečiai lietuvių tautos vyrai, baigę pripažintą kolegiją ar universitetą ir turį teisę praktikuoti bent vieną laisvųjų profesijų" (Konstitucija).

Liet. Prof. Draugijai priklausė kone viso meto New Yorko apylinkės lietuviai profesionalai. Moterys nebuvo priimamos, nes jų buvo nedaug (viena gydytoja). Draugijos nariais buvo 10 advokatų, 8 medicinos gydytojai, 8 vaistininkai (farmaceutai), 6 kunigai, 3 dantų gydytojai (odontologai), 2 chemikai, 1 inžinierius ir 1 ekonomistas. Viso buvo apie 39 nariai. (Šių žodžių autoriui teko būti 5 metus Draugijos sekretorium, 1 metus vicepirm. ir 1 metus pirmininku). Draugija gyvavo 9 metus.

Draugijoje buvo beveik visi New Yorko apylinkės kunigai. Tačiau 1939 m. pradžioje jie visi iš organizacijos pasitraukė. Pirmiausia rezignavo buvęs gana veiklus narys, kun. (dabar prelatas) Jonas Balkūnas. Juo paskė kiti jo kolegos, nors formalių rezignacijų ir nepateikė. Ilgiausiai išsilaukė kun. Norbertas Pakalnis. Išėjo ir kiti jų artimieji Draugija sumažėjo. 1942 m. pradžioje buvo likę tik apie 18 narių. Veikiausiai juos paveikė II-jo Pasaulinio karo psichozė ir pagilėjusi srovinė diferencija Lietuvos atžvilgiu.

Gal vienas kitas nuėjo ir į grynai srovinę 1937 m. katalikų sukurtą semiprofesinę organizaciją "Romuva", kurios narių dauguma buvo ne profesionalai. Šis sambūris ilgai negyvavo ir jokiais ypatingais darbais nepasižymėjo.

1934 m. New Jersey valstijos ribose veikė kita semi-profesionalų Organizacija-Sajunga, kurios Konstitucijoje pasakyta, jog jos nariais gali būti "Lietuviškos kilmės vyrai ir moterys, baigusieji aukštąsias mokyklas: universitetus, kolegijas ir tam lygias mokslo įstaigas, teikiančias mokslinius bei akademinus laipsnius". Tačiau kiek žemiau skaitome, jog "Sajungos pakviestieji New Jersey gyventojai, nors ir neturi stažuoto profesionalo kvalifikacijų, bet, komisijai rekomendavus, - metiniame susirinkime gali būti priimti nariais. . . Garbės nariais gali būti ir pašaliniai asmenys, kurie turi teisę dalyvauti susirinkimuose su sprendžiamu balsu", etc. (Konstitucija).

Taigi New Jersey Sajunga nebuvo gryna profesionalų organizacija. Nuo N. Y. Liet. Prof. Dr-jos ji skyrėsi dar ir tuo, kad ji priėmė moteris, nors ir neprofesionalas. Kitaip sakant, ji buvo tik socialinio pobūdžio klubas.

Dar prieš 1933 metus, N. Y. ir N. J. valstijų apylinkėse veikė Studentų ir Alumnų Klubas. Tai buvo daugiausia jaunimo-studentų sambūris, kuriam priklausė ir keli profesionalai, kurie juos globojo. Jie savo mitinguose turėdavo paskaitėlių, žaidimų, pasivaišindavo arbatėle ir kartą į metus suruošdavo baliuką, kurį lankė ir profesionalai, "vyresniųjų brolių" vaidmenyje. Tačiau kai iš jų pasitraukė profesionalai, jų sambūris nuvyto.

PAGRINDINIAI DRAUGIJOS TIKSLAI

Vyriausieji-pagrindiniai Lietuvių Profesionalų Draugijos tikslai buvo tokie: "Išlaikyti bei plėsti lietuvių sąmonę tarp Amerikos lietuvių profesionalų; gaivinti lietuvių kalbą; puoselėti srovinę toleranciją; šviesti brolius lietuvius". Oficiali Draugijos kalba buvo lietuvių; visi posėdžių protokolai (68) užrašyti lietuvių kalba. (Pas mane yra protokolų knygos ir archyvas. Jei kada kokia atsakinga įstaiga ta medžiaga susidomėtų, mielai ją perleisčiau).

ŠVIETIMO SRITIS: Liet. Prof. Draugijos nariai rašė lietuvių spaudoje straipsnių bei pranešimų; ruošė paskaitas (nepolitinėmis temomis) savo patalpose ir sakė kalbas mitinguose kitų organizacijų, kurios juos kvietė; su 1935 metų pradžia, davė kas savaitę paskaitas iš radio stoties WMBQ (Brooklyne), kol toji gyvavo (1937 m.). Veikė su Užsienio Lietuviams Rėmti Draugija; rėmė lakūno leitenanto Felikso Vaitkaus skridimą (Lituanica II Žygį) į Lietuvą (1935 m.) priėmė įžymesnius iš Lietuvos atvykstančius svečius (prof. dr. Vintelerį, prof. Kolupailą, J. Jurginį ir kitus); rėmė dainininkės M. Rakauskaitės ruošiamą koncertą Brooklyne (1938 m.); protestavo prieš Klaipėdos užgrobimą (Vokietiją); minėjo rašytojų Maironio, Vaižganto, d-ro V. Kudirkos ir kitų gimtadienius atitinkamomis paskaitomis; pagerbė savo narius, kurie savo profesijoje išbuvo 25 metus; rėmė darbu ir aukomis (1939 m.) Lietuvos Dieną ir Lietuvos paviljoną Pasaulinėje Parodoje New Yorke. (Draugijos narys, dr. A. Petrika, buvo Lietuvos Dienai rengti Centrinės Tarybos narys). Draugija rėmė Dariaus-Girėno paminklo statymo projektą Brooklyne; šelpė Vilniaus lietuvius, nukentėjusius nuo karo; rėmė Amerikos vyriausybės karinius žygius prieš Japoniją, Italiją, Vokietiją (tarnavo karinėse šalies pajėgose, pirkto karo batus, davė Raudonajam Kryžiui savo kraujo; gydytojai tikrino naujokų sveikatą ir veikė įvairiose karinėse bei civilinėse įstaigose, tuomi padėdami karą laimėti, etc.)

LIETUVIŲ KALBOS KURSAI

Tačiau vienu didžiausių Liet. Prof. Draugijos visuomenių darbų laikytinas lietuvių

kalbos kursų steigimas. Šiuo klausimu buvo rašyta spaudoje, išleistas specialus atsišaukimas į visuomenę, vesta smarki agitacija už fondo sukėlimą ir studentų verbavimą. Columbijos universitetas, Rytiųjų Studijų departamentas sutiko tokius kursus globoti ir duoti akademinį kreditą 3 punktus lituanistikos kursus baigusiems studentams. Taigi masalas buvo nemenkas! Susivienijimas Lietuvių Amerikoje sutiko duoti 10 stipendijų. Davė pinigų L. Pr. Dr-ja ir kitos organizacijos. Liet. Prof. Draugija, kartu su Romuva ir Studentų-Alumnų Klubu, 1938 metų pradžioje suruošė Granada viešbutyje ištaigų balių su orkestru minėtųjų kursų naudai. Uždirbta \$175.00.

Velionis dr. Juozas Rimavičius-Raymond (Columbia universiteto mokomojo personalo narys) apie minėtuosius lituanistikos kursus 1937 m. kovo mėn. 13 d. man rašė:

Gerbiamas Daktare Petrika:

Dėkoju nuo širdies Tamstai ir Lietuvių Profesionalų Draugijai už paskučiausias pastangas paremti Lietuvių Kalbos kursus Columbia universitete. Viliuosi, kad rezultatai bus toki pasekmingi, koki buvo pradžioje.

Manau, kad per jūsų atsišaukimą į visuomenę daugelis supras, kad kursų palaikymas yra ne vieno miesto ar vieno žmogaus naudai. Kursuose bus sutelkta visa lietuvių kultūros medžiaga, kiek vienas žmogus gali savyje turėti.

Iš tų kursų lankytojai sems ir neš į savo kolonijas lietuvišką kultūrą. Galimybės neapribotos, nauda neišpasakyma! Jūsų pasišventimu ir pasiaukojimu - mes tautos darbą varysime toliau.

JUOZAS RIMAVIČIUS.

Lituanistinės studijos pradėtos. Pirmoji kandidatė buvo New Yorke universiteto medicinos fakulteto studentė Margareta Gudzin-skaitė-Gudzin iš Schenectady, N. Y. Buvo jų ir daugiau. Liet. Prof. Draugija idėjo daug pastangų į šį darbą. Tačiau pasėkos buvo nedidelės: po vienos kitos pamokos studentai nustojo jas lankę. Jie buvo nusivylę kursų programa ir skundėsi mokytojo nekompetentingumu. Dr. J. Rimavičius (kilęs nuo Gižų)

buvo baigęs, rodos, filosofijos ar filologijos mokslus, tačiau silpnas pedagogas. Lietuvių kalbą bei literatūrą pažino ne per geriausiai, dėlto ir jos studentams nesugebėjo aiškinti, juos nesudomino. Jis aiškino žodžių etimologiją, jų kiltį iš sanskrito, lotynų, graikų, persų ar kitų kalbų. Gi studentai norėjo pramokti tik KASDIENINĖS lietuvių kalbos bei rašybos. Juos domina ŽODYNAS IR GRAMATIKA, ypatingai ortografija ("spelling"), sintaksė, skyryba. O tose srityse dr. Rimavičius buvo silpnokas mokytojas. Tad lietuvių kalbos kursai nustojo veikę ne dėl stokos pinigų ar studentų, bet dėl neturėjimo stažuoto lietuvių kalbos mokytojo.

DRAUGAI IR NEDRAUGAI

Liet. Prof. Draugija turėjo lietuvių visuomenėje rimto pritarimo ir pagarbos. Nepasitenkinusios ja buvo tik kai kurios moterys, kurių nepriėmė nariais, ir laikraščių redaktoriai, kad jie nebuvo laikomi profesionalais ir negalėjo į draugiją įstoti. Mes gerbėme redaktorius, kaip sunkiai dirbančius ir mažai uždirbančius švietėjus. Tačiau tarp New Yorko apylinkės redaktorių tuomet nebuvo nė vieno stažuoto žurnalisto, kurį būtų galima laikyti profesionalu. Redaktorystė "per se" juk nėra profesija. Kai kurie redaktoriai, tiesa, buvo lankę mokyklą, bet nemaža dalis buvo ir savamokslių. Nors redaktoriai mūsų darbui nekenkė, jie kooperavo, talpino savo laikraščiuose mūsų straipsnius bei pranešimus - ypatingai rėmė lituanistikos kursus -, bet kartais ir gnybtelėdavo: "Tai kada jūs pradėsite laikyti redaktorius profesionalais?" Jų padėtis buvo pilnai suprantama. . .

Paskutinysis (68-asis) Draugijos posėdis įvyko 1942 m. pradžioje, kovo 6 d. Kodėl mūsų taip daug žadėjusios Draugijos veikla buvo nutraukta, pasako sekretoriaus tos dienos užrašytas protokolas (jo dalis):

"Kadangi šiuo metu visi mūsų Draugijos nariai užimti vienokiu ar kitokiu darbu karo vedimo srityje, o šį darbą reikia atlikti tik vakarais, tad nutarta - kol karas tęsis - EILINIŲ POSĖDŽIŲ NELAIKYTI. Tuos vakarus nariai galės skirti vyriausybės reikalams Valdyba įpareigota šaukti posėdžius tik nepaprastam reikalui iškilus".

Kasininkas P. Kundrotas posėdin neatsilankė, tad nežinome nė kiek pinigų pas jį buvo; tačiau jų buvo nedaug.

Paskutiniojo komiteto nariai buvo:

Vaist. Ed. Lietuvnickas, pirm.,
Dr. J. Valiukas, vice-pirm.,
Dr. A. Petrika, sekr.

Pirmojo komiteto (1933 m.) nariai buvo:

Adv. St. Briedis, pirm.,
Dr. A. Petrika, sekr.,
Dr. J. Valiukas, išd.

Pokarinėse sąlygose, srovinėms aistroms įsiliepsnojus, nepartinei organizacijai NEBELIKO DIRVOS. Tad ir Liet. Prof. Draugijos nebuvo įmanoma atgaivinti; tačiau ji ne likviduota, tik šiuo metu neveikia.

TEMSTANT

Dar nedek šviesos. Nereikia. . .
Pasėdėkime patamsy kaip kadais. . .
Melsvos sutemos jau veikia
Mėnesienoj pasilies šunų aidais.

Aš uždėsiu malkų pora -
Židiny rusens vėl šiluma gaivia.
Atšvaituos auksinės tvoros
Mirguliuos ant lubų, sienų ir šalia. . .

Paklausyk - šunelis amsi,
Tyliai girgždina būdos lentas.
Patylėkim dar patamsy,
Man patinka toji pasaka šventa. . .

Už beržų mėnuo užkliuvo
Sidabriniam debesų miglos laive.
Sėsk arčiau, užmiršk, kas buvo,
Lai šešėliai tyliai supasi šalia. . .

ANTANAS ŠILINGAS

V. BOVINAS

SOCIALIZMO PASAULYJE

Pradžioje šių metų Tarybų Sąjungoje, Lietuvoje ir kitose šalyse vyko komunistinių partijų suvažiavimai. Juose skambėjo pranešimai apie socialistinio pasaulio sistemos sustiprėjimą, didelius ekonominius ir kultūrinius laimėjimus, kovą už taiką, prieš imperializmo agresiją.

Maskvoje įvyko visos Tarybų Sąjungos Komunistų Partijos XXIV suvažiavimas. Tai buvo vieningas istorinės pažangos suvažiavimas, kuriame, sako poetė V. Šulcaitė, "plačiai atsispindėjo Tarybinės liaudies kasdienis darbas, epochinės reikšmės jos žygdarbiai, visą planetą apėmęs komunistinis judėjimas. Tai didis istorinės reikšmės sąjudis, kuris turi atsispindėti ir meninėse drobėse". Tačiau socialistiniam pasaulyje dar ne viskas baigta. L. Brežnevas žymėjo:

"Šiandienis socialistinis pasaulis su savo laimėjimais ir perspektyvomis - tai dar jaunas, augantis socialinis organizmas, kuriame ne viskas dar nusistovėję, daug kas dar turi praeiti istorinių epochos žymių. Socializmo pasaulis nestovi vietoje, jis be paliovos tobulėja. Jo vystymąsi, savaime suprantama, lemia naujo ir seno kova, vidinių prieštaravimų sprendimas". O tie sprendimai vyksta "keliu, nurodytu didžiųjų proletariato mokytojų - Markso, Engelso ir Lenino".

O tai reikia suprasti, kad kiek socialistinis pasaulis auga ideologiniai, kiek jo ekonomika ir kultūra sustiprėja, tiek kapitalizmo sistema susilpnėja. Todėl imperializmas, kuriam vadovauja JAV kapitalas, griebiasi visokiausių kovos priemonių, kad pastotų kelią socializmui. Vietname, Indokinijoje Amerikos imperializmas žvėriškiausiu būdu žudo beginklius vyrus, moteris ir vaikus. Visuose pasaulio žemynuose JAV imperializmas išplėtė militarines bazines, nukreiptas prieš Tarybų Sąjungą ir kitas socialistines šalis. Tuo pačiu, kapitalo sistemos organizme didėja krizė - auga rasinė nelygybė, didėja nedarbas, skurdas,

vagystė, smunka moralinės vertybės, plinta narkotizmas.

IDEOLOGINĖ KOVA IR LITERATŪRA

Komunistinių partijų suvažiavimuose nuodugnai išanalizuota dviejų pasaulių ideologinė kova, nubrėžta gairės ateičiai, priimta Direktyvai naujo penkmečio darbui. Tarp visų kitų ekonominių ir buitinių klausimų, suvažiavimuose stipriai akcentuotas grožinės literatūros ir meno vaidmuo socialistinėje visuomenėje.

Meno kūrybos objektu yra žmogus, gyvenimo tikrovė, todėl literatūra negali neliesti problemų, kurios liečia jos objektą - žmogų. Tarybinėje visuomenėje vyksta pažanga, kova tarp naujo ir seno. Literatūra nagrinėja vidines problemas, kaip "Visų klasių ir socialinių grupių suartėjimą, tarybinės liaudies moralinių ir politinių bruožų ugdymą, jos socialinės vienybės stiprinimą mūsų šalyje lemia marksistinė-lenininė ideologija, kuri reiškia darbininkų klasės socialistinius interesus ir komunistinius idealus" (L. Brežnevas).

Literatūra ir menas negali apsieiti be tų idealų. Tačiau grožinė literatūra, kaip mums primena meno teoretikas V. Fričė, tai "nėra materialinė vertybė. Eilėraštis arba apysaka - tai ne duona, kuria galima pasisotinti; paveikslas ar metafora - tai ne audinys, iš kurio galima pasiūti rūbą". Tikriausiai taip.

Tai kuo tada literatūra kompensuoja savo esmę visuomenėje? Vadinasi, literatūra ir menas yra tik ta dvasinė "duona", kuri veikia į žmogaus protą, mintį. Tai aišku, kad literatūros vertybės kriterijai - yra mintys, idėjos, kurias ji išsako skaitytojui. Todėl meno kūrėjas, kai jis ruošiasi su kuriniu į visuomeninę tribūną (žurnale ar knygoje skelbti savo kūrinį), turėtų pats save klausti: "Ką naudingo aš pasakysiu tūkstančiams skaitytojų?"

Matyt, kad tokiais klausimais susirūpino partija ir rašytojai.

Literatūra ir menas turi atspindėti šio laikmečio žmogaus ir jo darbo grožį, nes "Visa, ką pasiekė žmonija, yra pasiekta darbu, darbu tų, kas lydo metalą ir augina duoną, kas kuria sudėtingas mašinas ir puikius meno kūrinius, kas auklėja augančią kartą ir skverbiasi į pasaulio paslaptis". Todėl, "žengiant mūsų visuomenei komunizmo statybos keliu, didėja literatūros ir meno vaidmuo, formuojant tarybinio žmogaus pasaulėžiūrą, jo dorovinius įsitikinimus, dvasinę kultūrą" ("Brežnevas).

KAI KURIOS KRITIŠKOS PASTABOS

Brežnevas žymėjo, kad "Mūsų šalyje vis pasitaiko nemaž lėkšto turinio, neišraiškingos formos kūrinių". Tačiau tie lėkštumai "sparčiau būtų išgyvendinti, jeigu mūsų literatūros ir meno kritika aktyviau vykdytų partijos liniją, būtų principingesnė, reiklumą derintų su taktu, su rūpestinga pažiūra į meno vertybių kūrinius".

Lietuvos KP XVI suvažiavimas ir Rašytojų sąjungos veikėjai, matyt, gana rimtai nagrinėjo meno kūrybą ir kritiką. A. Sniečkus pastebėjo, jog kai kurie "veikalai kartais sudaro įspūdį, kad jų autoriai užmiršo, kokioje visuomenėje jie gyvena". Kai kurie rašytojai, jis sakė, nukrypsta į praeities aprašinėjimus ne "giliau suvokti objektyvius istorijos vystymosi dėsningumus, o norint išvengti gilaus dabarties gvildenimo ir vertinimo". Vyksta ir "nukrypimai į vienpusišką eksperimentus formos srityje", o pamirštama vertinti "meno kūrinio savybę, kaip jo suprantamumas liaudies masėms".

Padaryta reikli pastaba ir kritikams. Jų adresu sakoma: "Kai kurie literatai nušviečia tam tikrų asmenų kultūrinę veiklą atsietai nuo jų politinės veiklos, vienpusiškai vertina kai kurių praeities rašytojų kūrybą, nutylėdami reakcines jų ideologijos puses". Kritika, žinoma, gali pasitarnauti rašytojui ir skaitytojui, kuomet ji susijusi su visuomeniniu ir idėjiniu kūrinio reiškiniu.

Tarybinis menas, kaip jį apibudina Jonas Repšys ir kiti - "socialistinėje santvarkoje padaromas sąmoninga kovos dėl socialistinės pažangos priemonė, padedančia emociniai mo-

bilizuoti liaudies mases sprendimui tų problemų, kurios atsiranda socializmo kūrimo bei jo vystymosi procese".

PRAEITIES KULTŪRINĖS VERTYBĖS

Socialistinė santvarka nieko neatmeta, kas vertingo buvo sukurta praeityje. Poetai, rašytojai, visuomenininkai vertinami literatūros istorijos knygoje. Tačiau lietuvių literatūros istorija - yra susijus su Lietuvos istorija, kuri nužymėta kovomis tarp reakcijos ir pažangos. Vertinti praeities visuomenininką, rašytoją atsietai nuo jo laikmečio politinių, ideologinių kovų - negali būti teisingas vertinimas. Tenka suabejoti, kai literatas praeities rašytojo asmenybę "sudievina" ir tokiais sentimentais:

"Nepakartojami rašytojo dvasinės istorijos vingiai ir lūžiai, kilnių žmogiškų siekimų, džiaugsmo ir kančių keliai. Didžiulė vidinio susitelkimo, mąstymo ir emocinio išgyvenimo galia, dramatiškas būties priešgynybių suvokimas, gilaus humanistinio prasmingumo ieškojimas gyvenime ir kūryboje iškelia Putino individualybę aukštai virš mūsų literatinės kasdienybės" ("Pergalė", 1971, Nr. 1).

Iš šių iškilmingų frazių dar nieko nežinome, kokią literatūrą Putinas kūrė, kai jis iškilo "aukštai virš mūsų literatinės kasdienybės". Gi Putino "dvasinės istorijos" laikmečiu vyko didžiausi istoriniai lūžiai. Didžio rašytojo "kasdienybėje" (jo laikmečiu) vyko I ir II pasauliniai karai, jo amžiuje vyko pirmoji pasaulio istorijoje Socialistinė revoliucija. Putino laikmečiu Lietuvos liaudis, jos rašytojai kovojo ir mirė už socialistinę Lietuvos santvarką, kurią laimėjus - suklestėjo Lietuvos ekonomika, literatūra ir menas. Taigi, klausimas lieka neatsakytas, kiek Putino individualybė ir jo kūrybos tomai prisidėjo prie sukūrimo tokios Lietuvos, kokia ji yra šiandien?

Žinoma, dabartinis tarybinės literatūros ir meno kursas šaukia - ne bėgti iš kasdienybės, bet grįžti į ją. Partijos ir rašytojų tarimuose skaitome: "Suvažiavimas ragina visus rašytojus, dailininkus, kompozitorius, teatro, kino ir kitų Tarybų Lietuvos kultūros sričių darbuotojus dar glaudžiau susieti savo kūrybą su kasdieniu liaudies gyvenimu, nuolat kovoti

už idėjinį-meninį kurinių brandumą, partiškumą, siekti, kad kūriniai būtų suprantami ir artimi plačioms darbo žmonių masėms".

RAŠYTOJAI VERTINA SAVO KŪRYBĄ

Tarybinę literatūrą taip apibūdina Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas A. Bieliauskas: "Pirmą kartą istorijoje žmogus ir visuomenė eina keliu, kuriame jų interesai sutampa, nes pati socialinio valdymo forma artima pasidarė ir net pakankama pačiai žmogaus prigimčiai". Todėl, sako autorius: "Mūsų laikais heroizmas nustojo buvęs tik išoriniu reiškiniu (aš turiu galvoje heroizmą literatūroje). Nugalėti priešą savyje suponuoja bet kurią pergalę".

Tas "nugalėti priešą savyje", reiškia idėjiškai ir praktiškai sutapti su socialistine sistema, kuri atmeta kas sena ir kovoja už naują gyvenimą. O tai liečia ne tik darbo mases, bet ir inteligentiją, literatūrą. Šioje ideologinėje kovoje literatūra atlieka svarbų vaidmenį. Poetas-kritikas A. Jonynas pastebi, kad ir poezija ne visuomet atlieka savo užduotį. Jis rašo:

"Literatūrinės mados, vieni kitų mėgdžiojimai, knyginių "filosofavimo" recidyvai liūdina ir atstumia nuo poezijos daugelį jos karštų gerbėjų. Poetinės produkcijos - apstu, o šviežios, gaivios minties ir gyvo, betarpiško poetinio išgyvenimo, natūralaus jausmo -

labai pasigendama. Neretai, skaitant, sakysime, storas "Poezijos pavasario" knygas, begalinis tematinis, emocinis, formalinis daugelio autorių supanašėjimas varo į nuobodulį". Jonynas pastebi ir kritikams, kurių vertinimai būna "migloti, be reikalo įvystyti į standžius, "neperšlapančius" tarptautinių žodžių ir terminų vystyklus".

Žinoma, kritiškai pasisako prieš poezijos "recidyvus" veik visa Rašytojų Sąjungos vadovybė. A. Bieliauskas ne dviprasmiškai pabrėžia: "Mums svarbu, kad kiekvienas kūriny s gultų tiesiai į taikinį, kad nebūtų tuščių šūvių, kuriuose be garso, nieko doro nėra, tai, žinoma, liečia ne tik vien jaunuosius". Todėl, sako autorius, "toli gražu ne visa, kas talentinga, yra jau ir gera ir priimtina".

Šios problemos rodo, žinoma, spartų literatūros ir meno augimą Tarybų Lietuvoje. Kas metai į literatūrą ateina nauji rašytojai, poetai iš mokyklų, universitetų. Tarybinės Lietuvos literatūros visumoje pasitaikanti kūrybos ir kritikos lėkštumai - nėra taip dideli, kaip kad jie išrodo, kuomet mes rašome apie juos atsietai nuo didžiųjų literatūros ir meno laimėjimų. Tarybų Lietuvoje literatūra ir menas vystosi socialistinio realizmo principais. Jauni rašytojai, poetai auklėjami ideologiniai, kritikuojami principingais įtikinimais, o ne įsakymais.

KOKIOS ILGOS TAMSIOS NAKTYS...

Kokios ilgos tamsios naktys,
kai lakštingalos negieda,
kai žinai, jog ir išsaušus,
bus širdy vis vien tamsu.

Kokios šviesios tamsios naktys;
net akių sumerkt nenori,
kai žinai, kad šaltas šerkšnas
ryto saulėje ištirps.

Koks duobėtas ir vingiuotas,
akmenim nusėtas kelias,
kada, trokšdamas nunešti
meilę, - nuneši skausmus.

Koks tiesus vingiuotas kelias;
aštrūs akmenys nebaisūs,
kai, praėjęs daugel mylių,
tikrą draugą sutinki.

Kokios didelės ir plačios
žalios pievos prie Šventosios,
kai per jas, lyg išvartytas,
iškeliauji iš namų.

Koks siaurutis žalias ruožas
prie Šventosios mėlynosios,
peršoki jį kaip šiaudelį,
kai namolia vėl grižti.

Pranas Raščius

VANDALINAS JUNEVIČIUS

RAŠYTOJŲ TAKAIS

Kauno Liaudies universiteto literatūros fakultetas mokslo metus visada baigia išvykomis į rašytojų tėviškes bei gyventas vietas. Pavasarį tokią išvyką surengėme Suvalkijos rašytojų takais.

Važiavome dviem autobusais. Pirmiausia aplankėme Lietuvos liaudies rašytojo V. Mykolaičio-Putino tėviškę - Pilotiškes (Prienuj rajonas). Tur būt, visi ekskursijos dalyviai skaitė rašytojo kūrybą, tačiau kai Literatūros muziejaus vyr. mokslinė bendradarbė J. Daunienė iš naujo atskleidė jo raštų puslapius, P. Mykolaitis-Putinas tapo dar artimesnis, dar vertingesnis. Toli nuskambėjo rašytojo eilėmis sukurta "Motinai" daina, kurią balsingi ekskursantai padainavo. Įdomu buvo pasikalbėti su rašytojo broliu Antanu, susipažinti su jų namuose įrengta memorialine svetaine, pamatyti rašytojo vartotus daiktus, pieštus paveikslus.

Skubame toliau. Puikiu asfaltu greit pasiekėme Kapsuką. Jame ilsisi lietuvių literatūros klasikė Žemaitė ir ištikimos liaudies dukros Laukaitytės. Tylos minute pagerbiame šias šlovingas moteris, ant jų kapų padedame gyvų gėlių. Prisimename Jono Jablonskio vidurinę mokyklą, išugdžiusią daug lietuvių inteligentų. Joje mokėsi V. Mickevičius-Kapsukas, Z. Aleksa-Angarietis, J. Adomaitis-Šernas, J. Jablonskis, J. Basanavičius, V. Kudirka, S. Matulaitis, V. Peteris, P. Vaičiaitis, J. Mačys-Kėkštas, A. Kriščiukaitis-Aišbė, P. Mašiotas, V. Mykolaitis-Putinas ir daug kitų visuomenės ir kultūros veikėjų, rašytojų.

Artėjant prie V. Kudirkos tėviškės, kažkas prisimenė, kad su mumis važiuoja kilęs iš tos apylinkės spaudos darbuotojas J. Merkšaitis.

Jis mielai sutiko perimti gido garsiakalbį, informavo pro kokias vietas važiuojame, parodė, kur talentingo skulptoriaus P. Rimšos, profesoriaus daktaro akademiko K. Baršausko, pažangaus JAV lietuvių visuomenės veikėjo literato dr. A. Petrikos ir kitų garsių vyrų tėviškės.

V. Kudirkos gimtinėje dabar kolūkio centras, aštuonmetė mokykla. Čia gimė ir kitas žymus visuomenės veikėjas rašytojas Stasys Kriščiukaitis-Aišbė. 1965 metais pastatytas Vinco Kudirkos paminklas ir atidaryta memorialinė klėtelė-muziejus. Jame eksponuojami Vinco Kudirkos, A. Kriščiukaičio ir P. Rimšos kūriniai: knygos, "Aušros" bei "Varpo" komplektai, piešiniai, skulptūros ir vertingi piešiniai senovės dokumentai. Maloniai buvau nustebintas, kai muziejaus centrinėje vietoje pamačiau Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos organo "Šviesos" numerius. Klėtelės pastogėje daug senų ūkinių padargų, įrankių, retų daiktų.

Muziejaus įkurėjas ir globėjas Paežerių Vinco Kudirkos aštuonmetės mokyklos mokyklos mokytojas Stasys Ankevičius, supažindinęs ekskursijos dalyvius su muziejaus vertybėmis, papasakojo, kaip V. Kudirka ir kiti pažangūs studentai nutarė leisti "Varpo" žurnalą, bet tam neturėjo lėšų. Tada vienas jų "pasiaukėjo" bendram labui - vedė turtingą ūkininkaitę ir išsprendė lėšų problemą.

Apie rašytoją pokalbį pratęsė ekskursantas J. Merkšaitis savo parašytais eilėmis, skirtomis V. Kudirkai ir savo gimtinei.

Jono Basanavičiaus tėviškėje - Oškabaliuose radome jo brolio dukrą K. Šmulškštienę. Ji parodė, kur stovėjo Basanavičių gyvena-

mieji namai (karo metu sudeginti), atsakė į mūsų klausimus. Daugelis ekskursantų atkreipė dėmesį į netoliese vežliai augančius plačialapius augalus. Senutė paaiškino, kad tai kažin kokie vaistingieji augalai, kuriuos daktaras iš Bulgarijos atvežęs.

Vilkaviškio rajonas davė liaudžiai ir daugiau žymių veikėjų. Čia gimė revoliucinio judėjimo Lietuvoje vadovai Lietuvos Komunistų partijos įkūrėjai ir pirmosios Tarybinės vyriausybės organizatoriai - V. Mickevičius-Kapsukas ir Z. Aleksa-Angarietis. Jiems nemaža vietos skirta Vilkaviškio visuomeniniame kraštotyros muziejuje. Tarp kita ko, jame yra retas eksponatas - titnago skustuvas.

Gerą įspūdį padarė visų mėgiamos liaudies poetės Salomėjos Nėries-Bačinskaitės gimtinė - Kiršai. Tiesa, namas, kuriame poetė gyveno, karo metu sudegintas, tačiau kiemas gražiai aptvertas, takai išbarstyti smėliu, prie paminklo žydi gėlės, šalia auga poetės apdainuotas diemedis. Matosi, kad apylinkės žmonės gerbia savo lakštingalą.

Šalia Kybartų yra Daugėlaičių kaimas. 1887 metais jame gimė revoliucinio judėjimo Lietuvoje dalyvis, pažangus JAV lietuvių veikėjas žurnalistas Leonas Pruseika. Šio ištikimo liaudies sūnaus vardas įamžintas Virbalio vidurinėje mokykloje, suteiktas Kybartų kultūros namams, Kybartuose jo vardu pavadinta gatvė.

Toliau mus maršrutas vedė į Kudirkos Naumiestį, miestą, glaudžiai susietą su žymiojo lietuvių nacionalinio judėjimo liberalinės srovės ideologo bei vadovo, vieno iš talentingiausių XIX amžiaus paskutiniojo dešimtmečio lietuvių publicistų V. Kudirkos veikla. Šiame mieste jis trejetą metų gyveno, atsidėjęs rašė, redagavo Rytų Prūsijoje leidžiamą "Varpą". Čia jis mirė ir palaidotas. 1934 metais miestas pavadintas Kudirkos Naumiesčiu, jo aikštėje skulptorius V. Grybas pastatė V. Kudirkos paminklą.

Sintautiečiai didžiuojasi kilusiu iš Santakų kaimo vienu žymesniųjų XIX amžiaus pabaigos lietuvių poetu Pranu Vaičiaičiu, savo kūryboje parodžiusiu nemaža svarbių to meto gyvenimo reiškinių, atskleidžiusių plačiųjų valstiečių masių nepasitenkinimą ir protestą prieš tautinę bei socialinę priespaudą. Poeto eilėmis

liaudis sukūrė nemaža dainų, kurias ir dabar dainuoja. Sintautuose aplankėme P. Vaičiaičio kapą, ant jo padėjome gėlių, ekskursantė mokytoja O. Šniukštienė paskaitė porą poeto eilėraščių.

Paskutinis mūsų pažintinės išvykos sustojimas buvo Šakiuose. Užėjome į mirusių poilsio vietą, pabūvojome prie jaunojo vos 16 metų sulaukusio, daug vilčių teikiusio literato Edmundo Steponaičio ir pradedančio poeto žuvusio Didžiajame Tėvynės kare Viktoro Valaičio kapų. Apie šių jaunuolių trumpą, tačiau taurų ir vaisingą gyvenimą papasakojo Kauno liaudies universiteto literatūros fakulteto dekanė M. Macijauskienė.

Dieną praleidome linksmi ir turiningai. Dalia Saukaitytė ir Juozas Merkšaitis deklamavo savo kūrybos eilėraščius, balsingi dainavo. Iš išvykos grįžome daug sužinoję, pamatę, praturtinę savo literatūrinės žinias.

ZIEMA

Saulė perlais barsto sniegą,
Sniego pusny žemė miega.

Ramumėlis, tylumėlis!
Vien tik sniego baltos gėlės!

Balta, šalta sniego plote.
Noris rékti, rankom ploti!

— Labas, žiema! Labas, sniege! —
Sniego rūme paukštis spiegia.

Medžių rūbai perlais trykšta.
Miškas baltas kaip prieš krikštą.

Balta, šalta, kad net diegia.
— Labas, žeme baltasniege!

Žemė tyli kaip pabūgus.
Ją užmigdė sniego pūgos.

Žemės plotai, erdvijų aukštis —
Balto sapno baltas paukštis...

Petras Vaičiūmas

RAŠYTOJO ŽYBURYŠ

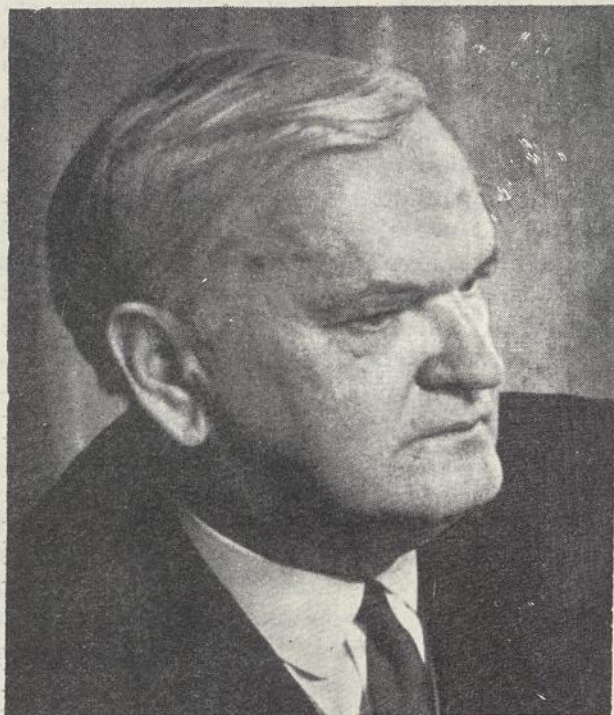
A. LIEPSNONIS

Jau ligi 1933 m. spalio 30 d. arešto buvau gerai susipažinęs su A. Venclovos kūryba. Su juo susirašinėjau. Bent kelis kartus nuoširdžiai pasišnekėjau. Jo meilė liaudžiai, jo kūrybos ugnies ryškėjumu pasižavėjau straipsnyje. Jis švystelėjo 1933 m. vasarą "Laisvėje".

1935–1940 m. kalėjau Kaune. Ligi tol kalėjau pusantrus metus Panevėžyje. Beleisdamas dienas "laikinojoje" – grotuotuose namuose džiaugiausi, kad Prometėjai palankiai vertino jo "Draugystę". Apie šį romaną 1938 m. parašiau platų, nuoširdų darbą. Redaktorius A. Gailevičius jį įdėjo į Kauno politinių kalinių žurnalą "Mūsų Jėgos". Šis dalykas pateko į spaudą, pasidalinus su redakcine kolegija nuomone dėl mano straipsnio išvados. Po tokios diskusijos mano darbas tilpo be pataisų.

Šį darbą rašydamas naudojausi kūriniiais, kurių buvau už grotų perskaitęs labai daug. Taip pat buvau susipažinęs ir su Gorkio raštijos didingais rašytojais. Savo straipsnyje pažymėjau: autorius dėl fašistinės cenzūros kai kurias savo minčių saulutes paliko širdyje. Po karo šias vietas autorius papildė.

Beje, labai skatinau A. Venclovą iš naujo išleisti "Draugystę". Tai liudija keli mano laišakai, jam rašyti. Autorius naujoje laidoje papildė tas vietas, kurias kliudė atvirai išryškinti tautininkų cenzūra. Štai kaip 1938 m. už grotų vertinau knygą, kurią fašistai šmeižė: "Tutkus (autoriaus pagrindinis herojus – neigiamas. Ā. L. gimnazijoje flirtavo su poniutėmis, žaidė tenisą. . . Kaunas – jo. . . svajonė. O jį pasiekęs, frantas Tutkus rėkė: "Reikia man smokingo!" Kai Gražulis (pažangus Studentas. A. L.) ieško darbo, ieško tiesos, tai turtuolio sūnus ieško damų, ieško panelių".

ANTANAS VENCLOVA

. . . Tutkus "visas drebėjo iš naujo, kai ji pasirodė prieš jo akis". Tai ponaičių pasimatymai, fabrikantų ir didelių įmonių sūnelių ir dukrelių pasimatymai. Tame pačiame Kaune pasitaiko kitokių pasimatymų.

Tai pasimatymai grįžus iš fabriko, iš dirbtuvių, iš darbo biržos, – alkanųjų ar užvalgiusiųjų duonos riekė su silke, vyro ar moters, jaunuolio ar jaunuolės. Jie eina į slaptą susirinkimą. Jie šnekasi apie istoriją, apie ateitį. Tutkus visa širdimi ir galva pasinėrė į tą aplinką, kuri "gyvena parazitišką gyvenimą". . . Tai tiesa.

Tutkų viliojo Skirgailos gyvenimas, stambaus Kauno pramoninko "nuotykliai". Jam žemė ir dangus – tai kūno malonumai. Skirgailos menkystė, baliai, bulvarinė meilė, girtuokliavimas, nuolatinis lėbavimas – Tutkų vilioja viliojo, kaip naktį paklydusį keleivį žiburys. Jis surado laimės žvaigždę – ponią Mariją. . . Jis dėl jos vogė iš departamento tūkstančius litų. . . Jam Marija buvo tartum perpildyta taurė, iš kurios jis nori gerti, kol ji dega ir putoja. . .

. . . Koks pasakiškas gyvenimas malūninko sūnui Kaune, atsisėdusiam departamento kėdėje! "Ilgas stalias žibėjo nuo kristalinių stiklų, butelių. . ." Tuo džiaugėsi Tutkus, Marija ir Skirgaila. Tačiau tai tik dalelė gyvenimo. Toliau - plati pasaulio jūra. Gatvėje vaikšto benamiai vaikai, elgetos, . . . Darbininkai ieško pastogės. Dar toliau - priemiesčio lūšnos, sulūžusios lindynės, šerkšnoti rūšiai, ligos, badas, vargas ir mirtis. Tai du gyvenimai. Vienur - viskas. Kitur - nieko. Vienur vynas, muzika, šviesa, juokas, o kitur ašaros, skurdas.

. . . Rytą girtas. . . Tutkus ateina į departamentą. Čia jis valdovas daugeliui biednų žmonių. . . Brolis išduoda brolių komunistą. Brolis uždeda pančius ant brolio rankų. Tai gyvenimo tragedija, ji paimta iš tikrovės. Juk dar šiandien tebekali už grotų brolio išduoti kovotojai.

Ši buržuazinė šeimos supuvimą Venclova piešia departamento fone. Gi brolis bėga palaidoti brolio laisvę į žvalgybą, į policiją. Na ir stodamas liūdininku teismo komedijoje. Klasių kovoje nėra brolio. Tai didingai atvaizdavo Gorkis apysakoje "Išdaviko motina". Sūnus-išgama griaua miestą. O dėl to motina sielvartauja. . . Kokia herojiška Gorkio motina! Ji smogė į išdaviko širdį. Ji išgelbėjo tūkstančius vyrų, moterų, vaikų. . . O išdaviko balsas, nuaidėjęs iki Tutkaus departamento, - tikslą pasiekė. Tutkus skundėjo brolių ikišo į kalėjimą. O pats Tutkus laisvas. Nors jis nesitenkino savo stambia alga. Nors jis vogė sau ir Marijai. O Marija iš jo viliojo pinigus dėl jos išfantazuotos dukrelės.

Tutkus, kaip tie Gogolio herojai, - buvo bepradedęs drebėti dėl revizijos. Skirgaila jį nuramino: "Prieš didelius vagis ima kepurės". Ši aforizmą labai gerai žino ir vykdo buržuazinis teismas.

. . . Tutkus - laisvas vagis. . . Jis tebešoka, tebegeria, tebelošia kortomis, tebeperka restorane mailę. Nes už jo nugaros fašistinė korporacija. . .

. . . Tutkaus pilna ne tik Kauno restoranoose. Jis nuklega į Cibulskio dvarą - į balių. O Cibulskis, . . . keldamas putojančią taurę, rėkia, šaukia (prieš bolševikus). . . Cibulskio kalbą nupiešta su aštria pašaipa, su geliančiu sarkazmu. Ji gyvenimiška. Tokios

kalbos prie stiklelio dažnai skamba. Liaudis alpsta, . . kenčia, širsta, o Cibulskis šūkiauja: tik daugiau susiklausymo! Pas Cibulskį juokas, dainos. Ant stalo kvepia gėlės ir valgiai. O už jo dvaro, anapus Nemuno, vos rymo vargingai susigužusios lūšnos. Ten kumėčiai, Ten skurdas.

Ne, jie negali tylėti prieš tokią neteisybę. Jie smerkia dvarą: "Mūsų procią pralaka". Iš kumetynų veržiasi balsas: "Prie baudžiamos žmonių neįpratinsi!" Šis protestas sukelia Tutkui bei Skirgailai nepasitikėjimą ateitimi. Tokio protesto banga gali nušluoti jų karjerą, jų dabartį.

Tutkus įėjo į lietuvių literatūrą kaip ryškiausias šiandieninis buržuazijos klasės puvimas, moralinio smukimo, kultūrinio išsigimimo, dykaduoniavimo, karjerizmo ir ciniškumo atstovas. Kitas toks - Skirgaila. Skirgaila ne tik buvo mokytoju ir įkvėpėju Tutkui, jam besiveržiant į prabangą, į karjerą. Jis morališkai dar žemiau krito. Jis su tėvu šnipinėjo savo motiną, kuri nuo jų pabėgo. Tai šeimos supuvimas! . . . Skirgaila - tai miręs herojus. Jis dabarties (1938 m. A. L.) tamsybių simbolis.

Buržuazinės visuomenės moteris, poniutes "Draugystėje" atstovauja Marija M. Jos tuštybė, gobšumas pinigams Venclovos pavaizduotas ryškiai. . . Marija flirtuoja. . . , kai jos vyras mirties patale. Taip elgėsi Balzako tėvo Gorijoto dukterys. Balzako Delfina ramiai miega, o tėvas dega skausmuose. . . Marijos svarbiausi išgyvenimai - tai pasimatymai.

Tokiais išpūdžiais turtinga ir A. Franso Teresė Marten. Tačiau didelis skirtumas tarp jųdviejų! Grafienė Teresė dėl savo nuodienos nedrobėjo. Mat, Teresė gyveno epochoje, kada kapitalizmo santvarkos laivas plaukė ramesnėje juroje, kada jo dar nedaužė krizė. Marija gyvena kitame laike. Tai kapitalizmo sutemų ir revoliucijos aušros epocha. Todėl Marija savo morale nuriedėjo į didesnę pakalnę, negu Teresė. Todėl Marijos kultūrinis lygis žemesnis už jos.

A. Fransas - puikus pasaulinės literatūros moterų sielos inžinierius. Jo Teresė - gyviausias XIX a. pabaigos buržuazinės damos paveikslas. Jis joje įkūnija tos epochos bur-

Žuazinės moters troškimus, atskleidė buržuazinės moters horizontus.

O tie Teresės horizontai buvo tokie šviesūs, kad šiandieną Marija į ją žiūri su dideliu pavydu. Marijos svajonė miršta. Marijos horizontas gęsta. Jos gyvenimą apgaubia tamsi naktis. Ji netenka pagrindo. Todėl ji dreba. Todėl ji skuba išgerti savo laimės paskutinę taurę. O toji taurė nupirkta iš Tutkaus išviliotais pinigais. . ."

Čia pateikiu tik trumpą ištrauką iš savo kalėjimiško literatūrinio darbo. Dabar Venclovos "Draugystė" yra išnagrinėta geriausių Lietuvos mokslininkų "Lietuvių literatūros istorijoje." Man malonu, kad mano išvados apie šį Venclovos pirmąjį romaną, padarytos žiauriomis fašistinio kalėjimo sąlygomis, sutampa su nudies geriausių mokslininkų išvados ir mintimis.

Taip pat neseniai Kuzmaitė rašė savo darbe apie Venclovos "Draugystę". Ji pateikia iš to mano kalėjimiško straipsnio kai kurias ištraukas. Vėl malonu, kad mano apibendrinimai dėl Venclovos prozos veikalo sutampa su Kuzmaitės apibendrinimu. Darbas mano: "A. Venclovos herojus ieško tiesos" - 30 puslapių. Dabar saugomas Vilniaus institute.

Deja, iš to leidinio yra išplėsti keturi puslapiai. Gal tai atsitiko beslepiančią šį žurnalą slaptą kalėjime. Sąmoningai pateikiu ištrauką apie Tutką. Nes tuomet tokie žmonės, kaip Tutkus, buvo artimi tautininkams. Ir nuo tokių ponų tuomet tamsėjo Lietuva.

Ir štai pražydo 1940 m. vasara. Vasara Tutkų ir nustūmė nuo scenos. Į ją pakilo proletarai. Pakilo tie žmonės, kuriems savo eiles skyrė Janonis. Pagaliau išėjo į gyvenimo kelią ir tie žmonės, kuriuos su meile pavaizdavo kaip liaudies žmones A. Venclova "Draugystėje". Autorius šiame veikale vaizdavo naktį. Na ir žmogų, kuris bėgo iš nakties į dieną. Toks jo Gražulis. 1940 m. pradžioje A. Venclovai iš už grotų slaptame laiške buvau palinkėjęs parašyti sekantį romaną. Net pavadinti "Diena". Būdinga, kad Venclova šiai temai paskyrė romaną. Jį pavadino kiek pakeisdamas - Gimimo diena".

Žiūriu aš į skausmingą veidą *
Ir tartum rašmenis skaitau.
Girdžiu žavios jaunystės aidą -
Už jį aš taip dėkingas tau!

Juk visas nuostabus likimas,
Mūs dienos, naktys, vakarai, -
Žvaigždėtų aukštumų siekimas,
Nelengvas, sakant atvirai.

Kiek daug bendrų didžiųjų svajonių,
Kiek daug sudegusių vilčių,
Kovų, džiaugsmų ir abejonių,
Pakalnių ir kalnų stačių.

Ir ligi šiol aš tavo ranką
Savam delne jaučiu tvirtai,
Ir man gyvent drašos pakanka,
Aš tau dėkingas ir už tai.

Ir metams nelengviems praėjus,
Man tavo veidas iš visų -
Tartum aušrinė patekėjus
Už krašto aukso debesų.

Ligoninė, 1971.III.15

* Paskutinis A. Venclovos eilėraštis. Skirtas žmonai.

ŽALZGANA NAKTĮ

Kai naktys žalzganos ateina
Ir laša žiedas sidabru -
Tada kiekvieno mirksnio kainą
Pajuntam su kaupu . . .

. . . Kaip gera jausti šiltą smėlį
Takelių paprastų. . . -
Pakelti eglės kankorėžį, -
Išgirsti švilpesį sparnų. . .

Gyvenimas brangus, bekraštis!
Ir mirti nebaisu,
Jeigu dainoj save paliksi -
Ar švilpesy sparnų-- -

Panevėžys

G. Bertašiūtė

APIE ZODYNINE GAMA

AUGUSTAS TAMALIŪNAS

Prisipažinsiu, imdamas į rankas Juozo Pikčilingio knygą "Kas yra stilius", truputį jaudinausi. Ir visai ne dėl to, kad šis žymus lietuvių kalbininkas neperseniausiai buvo mano dėstytoju. Ne. Su J. Pikčilingio stilistiniais darbais gimtojo žodžio patriotai gana neblogai susipažinę. Tačiau ši žinomiausio tėviškės stilisto knyga buvo nepaprastai laukiama, apie ją kalbėjo literatų sambūriuose dar gerokai iki to laiko, kai autorius šį darbą atidavė leidyklai.

Na, ir kągi?

Knyga neabejotinai įdomi ir kalbininkams, ir literatams. Gal būtų, daugiau literatams, nes lietuvių literatūros analizei jau senokai trūko stilistinio apibendrinimo. Trūko. Velniškai trūko. Kun. M. Gustaitis, teoretiškai stiprus ano meto stilistas, jau truputį paseno, nors kai kurios jo mintys, reikia pripažinti, tikrai nemarios, ir reikėjo įnešti kažką naują tiek į stilistikos teoriją, tiek ir praktiką. Ir džiugu, kad Juozas Pikčilingis žengė tikrai ilgai lauktą ir svarbų žingsnį. Tiesa, iki šiolei tai vienas, tai kitas literatūros kritikas kalbėjo apie stiliaus ypatybes. Kalbėjo ir paskiri rašytojai, tačiau šios mintys taip išbarstytos atskiruose rinkiniuose, jog sunku jas ir besurankioti. Nūnai visa, kas svarbiausia, vienoje knygoje, ir reikia būti snobu tuo nesidžiaugt!

Tad kas yra stilius?

"Stiliaus neįmanoma nei tiksliai apibrėžti taisyklėmis, nei pasiskolinti, jį tegalima sėkmingiau ar ne taip sėkmingai mėgdžioti, tegalima padirbinėti; tačiau, šiaip ar taip, jis yra kiekvieno rašytojo turtas", - sako akademikas J. Grotas. Savaiame suprantama, kad kiekvienas rašantysis stengiasi susikurti savitą stilių; iš jo mes ir galime pažinti, net jei autorius pasirašo pseudonimu: tai rašė A. Bimba, tai J. Baltušis, o tai - A. Gudaitis - Guzevičius ar A. Gričius. "Stilius - tai žmogus", - sako prancūzų filosofas Ž. Biufonas. Ir tai yra tiesa. Kaip dukart du.

J. Pikčilingis savo knygoje žiuri į stilių iš kalbotyrininko pozicijų, tačiau - ir tai bene svarbiausia! - jis nevengia "vienur kitur pažvelgti iš literato pozicijų bei išskoti į jo interesų sritį". Autorius ne tik aptaria to ar kito rašytojo stilių, parodo stiliaus priklausomybę nuo pasirinkto žanro, bet ir apžvelgia stilių istoriškumą ir jų normų kitėjimą, skaitlingais pavyzdžiais parodo, koks stilius yra geras ir kur reikia ieškoti kalbos stilingumo kriterijų.

Kalbos pilkumas - pats didžiausias blogis literato darbe, o tai, kaip jo išvengti, ir moko Juozas Pikčilingis savo knygoje "Kas yra stilius".

J. PETRONIS

'LIETUVIŲ LITERATŪROS KRITIKA'

"Vagos" leidykla Vilniuje ima leisti Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Lietuvių kalbos ir literatūros instituto kolektyviškai parengtą dviejų tomų mokslinį chrestomatinio pobūdžio veikalą "Lietuvių literatūros kritika."

Tai bus leidinys, kuris nušvies keturių šimtmečių mūsų literatūros kritikos kelią, pradėdant pačiomis pirmosiomis jos užuomazgomis ir baigiant 1940 metais. Jame atskirais straipsniais bus pateikta glausta kritikos raidos istorija ir patys reikšmingiausi bei būdingiausi šio literatūros žanro pavyzdžiai, surinkti iš senųjų knygų bei periodinės spaudos lietuvių, vokiečių, lenkų kalbomis. Daugelis tų leidinių beužtinkami tik didžiosiose knygų saugyklose ir sunkiai nepasiekiami ar iš viso nepasiekiami eiliniam skaitytojui. Tokiu būdu svarbiausieji kritikos raštai nuo seniausių laikų liks prieinami kiekvienam jais besidominčiam, vėl grįš į aktyvią literatūrinę apyvartą. "Lietuvių literatūros kritika" – pirmas tokios rūšies leidinys mūsų literatūros istorijoje.

Kol ši informacija pasieks "Amerikos skaitytojus, pirmas veikalas tomas jau bus išėjęs iš spaudos ir papuoš knygynų langus. Tasai tomas apima tris pirmuosius lietuvių literatūros kritikos etapus: kritiką nuo jos pradžios iki Lietuvai skirto "Aušros" laikraščio pasirodymo (1547–1883), spaudos draudimo metų kritiką (1883–1904) ir nuo spaudos draudimo panaikinimo iki Spalio revoliucijos pasirodžiusią kritiką (1905–1917).

Atitinkamus kritikos raidos etapus nušviečia apžvalginiai straipsniai (V. Vanago, K. Doveikos, L. Gineičio). Pirmo tomo kritikos raštams atstovauja 47 autoriai – įvai-

riausių profesijų, luomų, politinių ir religinių įsitikinimų žmonės, vienaip ar kitaip reiškėsi kritikos žanre. Tomą "pradeda" kun. Simonas Vaišnoras (gyvenęs apie 1545–1600 m.), "baigia" – Vincas Mickevičius-Kapsukas (1880–1935). Amerikos lietuviai šiame tome ras eilę senų "pažįstamų" kritikų, gyvenusių Amerikoje ir dirbusių ankstesnėje išeivių spaudoje. Tai dr. J. Šliūpas, poetas J. Mačys-Kėkštas, publicistas J. Andziulaitis-Kalnėnas, knygų leidėjas P. Mikolainis (M. Noveskis), poetas K. Jurgelionis, revoliucinis veikėjas V. Kapsukas, kunigai A. Burba, A. Milukas, A. Kaupas. Ras čia ir tuos autorius, kurie kad ir negyveno Amerikoje, bet aktyviai reiškėsi čionykštėje spaudoje – J. Basanavičių, S. Matulaitį, K. Puidą.

Tome prie spausdinamų literatūros kritikos tekstų dedamos trumpos jų autorių anotacijos, papildytos svarbiausiu jų šio žanro raštų bibliografijomis. Visi tekstai aprūpinti išsamiais komentarais, knyga iliustruota kritikų portretais. Jos pabaigoje pridėtas terminų, sunkiau suprantamų ar pasenusių žodžių žodynėlis, pavardžių rodyklė.

Pirmas "Lietuvių literatūros kritikos tomas turi apie 800 puslapių. Jam įvadą parašė akademikas K. Korsakas, redagavo K. Korsakas ir K. Doveika.

Antras tomas irgi bus ne mažesnės apimties. Jis iš spaudos išeis 1972 m. Šiame tome panašiu būdu bus nušviesta 1918–1940 m. kritika. Abu leidinio tomai gana ryškiai atskleis ikitarybinės lietuvių literatūros kritikos vaizdą, daug kuo papildys bendrąją lietuvių literatūros istoriją.

IŠ LIETUVIŲ KULTūros ISTORIJS

Vincas Kudirka

Šakių gydytojas

VINCAS LAURAITIS, *Vilniaus V. Kapsuko Universiteto aspirantas*

Šiltą 1890 metų vasaros dieną su lagaminu rankoje Šakių klebonijos duris pravėrė jaunas gydytojas Vincas Kudirka. Klebonas Kalėda daktarėlį apgyvendino palėpėje kukliai įrengtame kambarėlyje. Ligonius priiminėti leido klėtyje. Tą pačią dieną Šakiuose paplito kalbos apie naujo gydytojo atvykimą. Įvairiai tada žmonės kalbėjo apie buvusį seminaristą.

Sekančios dienos vakare į V. Kudirkos duris pasibeldė suvargęs, vyžuotas kaimietis. Žmogelis pakvietė gydytoją važiuoti pas sergančią žmoną. Nuvykęs į kaimą V. Kudirka pamatė skurdą ir nešvarą. Dūminėje lūšnelėje keistose lovoje gulėjo skarmalais apklota ligonė. Ji vartė užpurtusias nuo nemiego raudonas akis ir dejavo. Prie molinio duonkepčio ant uslano sėdėjo keturi murzini vaikai. Oras gryčioje buvo tvankus, kad net kvėpuoti buvo sunku. Užleista kojos žaizda plūviavo ir dvokė. Ligonė karščioavo. Gydytojas išvalęs ir aptepęs vaistais aprišo žaizdą. Parašęs receptą porą rublių davė vaistams. Moteris pasveiko.

Kiek tokių varganų lūšnelių teko aplankyti V. Kudirkai! Šimtus ligos nukamuotų žmonių ištraukė iš mirties rankų. Šakių apylinkėse gyvena senelių, kurie su pagarba prisimena V. Kudirką gydžiusį jų tėvus.

Būriai ligonių ankstyvais rytmečiais susirinkdavo prie V. Kudirkos gydymo kabineto. Nuo saulėtekio iki sutemų plūsdavo gydytojas priiminėdamas ligonius. V. Kudirka iš ligonio už vizitą pigiai imdavo. Vargingus valstiečius ir neturtingus darbininkus gydė

nemokamai. Jauno gydytojo paprastumas, nuoširdumas ir dosnumas greitai išskėlė jo autoritetą.

"Mūsų daktaras", "mūsų Kudirka" - Šakiuose vadino jį ne tik suaugę, bet ir vaikai.

Medicinos pagalbą sergantiems teikdavo ne tik dienomis, bet ir naktimis.

Kad gydymas brangiai nekainuotų stengėsi receptuose išrašyti pigius, bet gerus vaistus. Privatūs vaistininkai pasipelnymo tikslu reklamavo vokiškus ir kt. užsienietiškus vaistus. Šie vaistai brangiai kainuodavo, o gydomoji vertė kaip ir vietinių. V. Kudirka minėtų vaistų į receptus nerašydavo. Vaistininkams toks V. Kudirkos elgesys nepatikdavo. Jis nereikalavo iš vaistininkų už savo receptus procentų. Smerkė gydytojus, kurie už receptus reikalavo procentų. Griežtai pasisakydavo prieš gydytojus lupikautojus. Tokie gydytojai jo publicistikoje susilaukdavo negailingos kritikos. Apie vieną tokių gydytoją Kudirka rašė:

"Kur sąžinė to daktaro? Pravardę jo reiktų įstatyti ant visų kryžkelių, idant žmonės žinotų, nuo ko saugotis. Kad daktarui, ypač plėšikui (pakalbėsime dar apie juos), lengva pastatyti penkrublį ant "vyno žemuko", tai visi žinome, bet vargdienis turi daug prakaito išlieti, kolaik sudės tą penkrublį. Daktaras tas supranta gerai, kad žmogus, matydamas smerties dantis, atiduoda ir paskutinius marškinius". (Lietuvių Literatūros istorijos II t., Vilnius, 1958 m., 211 psl.)

V. Kudirka kovojo su šundaktariais, šarlatanais ir dvasininkais, kurie prietaruose paskendusius žmones visai apgaudinėjo. Dalis dvasininkų, spekuliuodami tikinčiųjų jausmais, kvietė sergančius sveikatos prašyti stebuklingose vietose ir prie šventųjų altorių. Lietingą 1891 m. rugsėjo vakarą pas V. Kudirką su sergančiu sūnumi grįždamas iš Šiluvos atlaidų užsuko vargingas valstietis Kalvaitis. Žmogelis papasakojo, kad tris dienas su ligoniu sūnumi meldėsi prie "stebuklingojo" Marijos paveikslo. Daug kartų keliais apėjo apie šventąjį akmenį. Šiluvos klebonui nuvežęs avį ir už paskutinius pinigus užpirkęs mišias. Sūnui ausys nenustojusios skaudėti. Grįžtant skausmo kankinamas berniukas beveik visą kelią verkęs.

Gydytojas, patikrinęs ausis, aiktėlėjo iš nustebimo. Rado užleistą chronišką ausų uždegimą. Išvalęs ausis suleido vaistus. Skausmui aprimus berniukas pralinksėjo. Išrašęs receptą labai sielojosi dėl dvasininkų mulkinimo. Šarlatanai įvairiai mulkino prietaringus žmones. Vienoje Naumiesčio valsčiaus bažnyčioje buvo sulaikyta moteris, kuri su žirkėmis karpė merginų drabužius. Medžiagos gabaliukus sudėgindavo ir pelenus pardavinėdavo kaip vaistus meilės jausmams uždegti. Ši įvykį V. Kudirka plačiai aiškino žmonėms ir aprašė spaudoje.

V. Kudirka piktai pasisako prieš vaistininkus, užsiiminėjančius šundaktaryste. Viena moteris vaistinėje norėjo pirkti "meilės vaistų". Vaistininkas į buteliuką įpylęs drumzlino skysčio ir pareikalavęs penkis rublius (anais laikais tai buvo dideli pinigai). Apie tai sužinojęs V. Kudirka rašo: "Buvau girdėjęs, būk vaistininkai (tai tik besočiai sutvėrimai) parduoda žmonėms "giliukus", "raganos" ir "odo taukus", "velnio mėšlą", "aliejų, kad būtų vaikų", "meilivaistį" ir kt. Bet galvojau, tai tik tokia žmonių pasaka, nes negalėjau įtikėti, kad apšviesti žmonės taip begėdiškai ir nesąžiningai naudotųsi iš tamsumo prastų žmonių. Dabar jau įtikėjau. Perkūne. Tur būti jau tavęs nėra, jeigu tu nenutrenki žmogų, tiesiantį ranką dėl nuskrandimo mažutėlio." (V. Kudirkos raštai 11 t., 77 psl.) Tos eilutės, amžininkų teigimu, buvo skirtos šakių vaistininkui M. Damskiui.

M. Damskis už dalyvavimą 1863 m. sukilime ištremtas į Sibirą. Grįžęs į Lietuvą šakiuose įsteigė vaistinę. M. Damskiui dirbant vaistininku ilgą laiką šakiuose nebuvo gydytojo. Vaistininkui teko gydyti žmones ir gyvulius. Naudodamasis žmonių tamsumu M. Damskis įvairius fetišus ir magiškus veiksmus pavertė savo biznio profesija. Jis šakių apylinkėse gyventojams pardavinėjo liubčikus, raganos aliejų, giliukus, vaistus kad išsiperėtų balti žąsiukai ir kt. Minėti vaistai M. Damskio teigimu, turėję savotišką gydomąją galią. Giliukai t. y. mažos dėžutės, perrištos raudonu kaspinu ir užantspauduotos lakine antspauda, padėdavo išauginti gerą derlių ir "apsaugoti" sodybą nuo nelaimių.

Vaistininkas, parduodamas giliuką, įsakydavo neatidarius dėžutės užkasti keturiose sodybos kampuose. Po to kiekvieną rytą ir vakarą apeiti aplink sodybą. Už kiekvieną giliuką vaistininkas imdavo po tris rublius. Apgaudinėdamas neraštingus žmones vaistininkas gerai pelnėsi.

Magiško pobūdžio prietarai ir šarlataniško gydymo procedūros, dešimtmečiais puoselė-

Vakarinė upė

*Temo ilgai ir sunkiai.
Atrodė, kad nesutems.
Fantastiški karvių snukiai
vis lenkėsi prie vandens.*

*Vanduo buvo lėtas ir drungnas
ir laisvas nuo savo krantų.
Tik švietė dangus – jo dugnas
iš gilybių aukštų.*

*Tekėjo darbai ir mintys –
visa šios dienos esmė.
Skausmingai bangavo mirtys
kaip gedulinga giesmė.*

*Į dieną viskas, į aušrą,
į vakarą, į mane,
į tą saulėtekį aukštą
žvaigždėtam upės dugne.*

*O ten, prie saulėlydžio vartų,
prie srovę brido naktis.
Aš paliečiau vandenį – tartum
užspaudžiau kažkam akis.*

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

tos M. Damskio, ilgai išsilaiškė šakiečių buityje. Per trumpą veiklos laikotarpį V. Kudirka nepajėgė visai išnaikinti šios juodos praicitės liekanos. Bet kovodamas su šarlataniškais gydymo metodais atliko didelį darbą.

V. Kudirka nepasitenkino Varšuvos universitete įgytomis žiniomis. Gyvendamas Šakiuose toliau gilinosi į medicinos mokslą. Domėjosi visais medicinos klausimais. Skaitė naujausius medicinos leidinius, spausdinamus carinėje Rusijoje ir užsienyje. Asmeninėje bibliotekoje buvo sukaupęs daugybę vertingų medicinos mokslų klausimais knygų. Buvo geras savo srities specialistas. Turėdamas gerus instrumentus, savo kabinete ar išskiestas pas ligonį, atlikdavo nesudėtingas operacijas.

Gyvendamas Šakiuose, o vėliau Naumiestyje ne tik gydo ligonius, bet aktyviai dalyvauja kultūrinėje veikloje. Daug rašo, dalyvauja meno saviveikloje, palaiko ryšius su knygnešiais ir slaptų lietuviškų mokyklų daraktoriais. Jo menkas butelis Šakiuose buvo tapęs knygnešių susibūrimo štabu. Dirbdamas platų literatūrinį bei visuomeninį darbą palaiko ryšius su daugeliu to meto lietuvių kultūros veikėjų, kaip G. Petkevičaitė-Bite, Žemaitė, J. Mačiu-Kėkštu, P. Višinskiu, P. Ažižoniu ir kt. Gydytojo Vinco Kudirkos kultūrinė veikla Šakiuose 1890-1894 m. įrašė ne vieną šviesų puslapį į lietuvių kultūros istoriją.

VANDENS RIEVES

Atsispindi gelmėj medžių šakos.
Ratilai tarsi amžiaus rievės.
Taip gera gulėti šiapus,
Lyg iš tolimo krašto parėjus.

Gera spėliot ir atspėti,
Kur perbridai pirmąkart brastą.
Užmiršome krykštaut ir spiegti,
Nebelupam medžiams brazdo.

Iš laužų čia ridentos bulvės,
Rasiu vietą, kur šieną grėbęs.
Palieka ženklai, jog buvęs -
Vandeny įsispaudusios rievės.

Stasys Jonauskas

Vienmečiai

Bus dar vakaras geras ir linksmas,
Kaip naktigonėj. Laužą kūrenant.
Gintas kaimas, berniokai surinks mus
Kada nors prie gandralsidžio seno.

Prisiminsime seną dainelę mūs,
Vėl švarkus ant dirvono suklosime
Ir - kaip saulės - po veido raukšlelėmis
Vienas kito vaikystės ieškosime.

Ji sušvis kaip liepsnelė tarp dūmų,
Ges kaip žiežirba lūpų kertelėse.
Ką apkaltint, kad jausmo vaiskumą
Dulkėm apnešė metai ir kelias?

Geros pasakos mirė po tankais,
Skaudžiai šliaužusiais mūsų likimais. . .
O gimtinėje belsis į langus
Toks senoviškas dalgio plakimas.

Atsidusim ir lūpom išdžiūvusiom
Gersim tylą ir vakaro rasą.
Ir vardan mūsų vasarų buvusių
Pabandysim užmiršti, kas esam.

Iš žarijų - blyškių atminimų
Sužarstysim ugniakurą šviesų.
Ir, gal būt, prisiminsim kaimynus,
Bendraamžius, tapusius priešais.

Prisiminsim. Ir parako dūmais
Praeitį mūsų laužą uždūlys.
Ir baisusis tų metų painumas
Jau ne džiaugsmą, o taurę pasiūlys.

Ir nebus jau tas vakaras linksmas,
Bus karius. Lyg po pokylio - pagirios,
. . . Ir iš viso - kažin ar surinks mus
Kada nors gimto kaimo ugniakuras. . .

BRONIUS MACKEVICIUS

J. SUBATA

PAŠTO ŽENKLAS

Apsakymas apie "Sūnus palaidūnus"

Pašto ženklas, mano draugo priklijuotas prie laiško, kurį gavau vakar, privertė mane susimąstyti. Kaip gerai, pagalvojau, kad mūsų šalyje nuolatos leidžiami vis nauji pašto ženkilai, propaguojantys didžiareikšmes idėjines vertybes.

Ta mažytė paveikslo reprodukcija, vaizduojanti biblinį siužetą, žinoma, nebūtų pakankamai įspūdinga ant pašto ženklo, nemačius jos dažnai spausdinamos didesniais formatais, įvairiuose žurnaluose. Pats siužetas mums visiems yra daug sykių girdėtas ir dažnai nuolat minimas literatūroje. Kažkada teko man matyti net scenos veikalą to paveikslo pavadinimu.

Tačiau to garsaus paveikslo miniatiūra ant pašto ženklo, sušildyta malonaus laiško turinio, padvelkė į mane kažkaip naujai, ir man pasirodė, kad tuo siužetu renesanso dailininkas išreiškė lyg kažkokį mūsų psichikos dėsningumą, lyg kažkokią visuotinę taisyklę.

Kai skaičiau draugo laiške, sėdėdamas vienas savo kambaryje, už plonos cementinės buto sienos dusliai girdėjosi kaimyno žingsniai. Ir staiga man sąmonėje šis pašto ženklo paveikslas susisiejo su to kaimyno atvaizdu, akyse iškilio jo gyvenimo istorija per keletą pastaryjų metų.

Buvo taip. Iš nepilnamečių įkalinimo stovyklos staiga grįžo prieš laiką paleistas mano kaimynės Grigienės sūnus Julius. Už ką jis ten buvo patekęs, aš tikrai taip ir nesužinojau, nes tokius dalykus šeima paprastai slepia. Kažkas, girdėjau, dėl grupinio girtos merginos išprievartavimo. Lig tol Juliaus našlė motina gyveno su jaunesniuoju sūnum Rapolu.

Prieš sugrįžtant Juliui, už sienos būdavo girdėti daugiausia motinos balsas:

- Prieisi ir tu liepto galą kaip Julius, - simaimanuodavo Grigienė, priekaištaudama Rapolui. - Tie išgėrimai neatves į gera. Padėtum man nors kiek. Į krautuvę nubėgtum. Arba kėdes suremontuotum, langus sutvarkytum.

Rapolo balso beveik nesigirdėdavo. Jis kažką sumurmėdavo, trenkdavo durimis ir išeidavo visas išsipustęs, išsidabinęs.

Bet, Juliui grįžus, pradėjo girdėtis jau ir Rapolo balsas:

- Be reikalo šventąjį vaidini. Nesuprantu, kaip toji cypė galėjo iš tavęs padaryti tokį skystimą. Tik sparnų trūksta - galėtum kaip angelas skraidyti, nereikėtų puspadžių plėšti.

Julius kažką jam aiškındavo, bet aš tegalėdavau girdėti vien tylų murmesį - nė vienas sakinyš nepasiekdavo mano ausies.

- Motina! Motina! Tu ir težinai man motiną prikaišioti! - vėl kalbėdavo Rapolas. - Na, tegu ji džiaugiasi, tavęs sulaukus. Tūpinėk apie ją, kiek nori, laižyk juodas rankas. Aš parnešu pinigų, ir viskas. Įkyrėjo man zyzimas.

Ir vėl negirdėdavau Juliaus atsakymo. Sugaudavau tik Rapolo žodžius:

- Draugai mane klausinėja: "Tai gal brolis į kunigėlius ruošias?" Tfu! Negi nesupranti, kad negalima išsiskirti iš kitų! Neišgersi - negyvensi! Neilgai tu šokinėsi apie motiną - atsibos! Tavo charakterį sugadino ilgas sėdėjimas už grotų. Pasiilgai pataikavimo. Kai motina čiaūska: "Juliukas! Juliu-

kas! Mano Juliukas!" tu apsali nuo jos žodžių. O prieš tai vyras buvai. Mane liesti daug kas bijojo, nes pažino tavo kumštį.

Norėjosi išgirsti, ką sako tylus Juliaus balsas, bet, deja, aš galėdavau sugauti tik garsiai išrėkiamas Rapolo frazes.

Man tekdavo susitikti Julijų ant laiptų ir gatvėje. Iš visko buvo matyti, kad tas vaikinai iš tikro pasikeitė įkalinimo stovykloje. Nedrąsių jo akių žvilgsnyje jautėsi gėda prieš kaimynus - jis stengdavosi pramukti pro šalį nepastebėtas.

Po kiek laiko šalia įprastų jaunesniojo brolio priekaištų "šventuolėliui praskydėliui" pasigirdo šis tas naujo:

- Na, ir lakstyk kiekvieną dieną pas motiną į ligoninę. Negaliu pakęsti tų saldžių tavo žodžių: "Perduok linkėjimus Rapoliukui! Kaip jis dabar pats apsiskalbs, kaip išsibaltins marškinius?" Gali man nepersakinėti jos žodžių. Tegu džiaugiasi, kad jos gerasis Juliukas ją dažnai lanko. Ką aš jai padėsiu nuėjęs? Tu ją taip apkrovei gėlėmis. Ką reikš mano nunešta puokštelė prieš tavuosius glėbius gladijolių? Nemoku aš seilėtis. Pasakyk, kad laukiu jos sugrižtant, ir viskas. Neturiu laiko.

Bet motina mirė. Eglišakėmis nubertais laiptais išnešėme jos karstą. Mane nustebino tai, kad iš paskos žengiančių abiejų brolių veidai nesiskyrė - ir vienas, ir kitas giliai pergyveno tragediją. Rapolo veidas dargi buvo kažkaip ypatingai persikreipęs - jame lyg matėsi šiurpi, nenatūrali grimasa. O Julius buvo susikaupęs, skausmingai rūstus.

Ir aš dar labiau nustebau, kai, leidžiant virvėmis karstą į duobę, Rapolas nejučia pravirko ir net balsu sukūkčiojo. Tai buvo verksmas ne dėl žmonių akių, ne vaidybinis atsisveikinimo raudojimas, o gaudumo priepuolis. Tą kūkčiojimą išgirdęs per sieną ir nematydamas verkiančiojo, būčiau, ko gero, pamanęs, kad rauda Julius.

Po motinos mirties Julius tuoj pat išsikraustė iš buto, ir kurį laiką tegirdėdavau tik Rapolo žingsnius bei negarsų murmesį, atsilankius kokiam jo draugui ar pažįstamam.

Aš nedrįsau kamantinėti Rapolą, liesti skaudžią motinos mirties ir santykių su broliu

žaidžą. Man atrodė ir taip jau aiški jo neapykanta pasikeitusiam Juliiui, kuris stengėsi kiek galėdamas užtrinti savo nusikaltimo gėdą, ne tik gerai elgdamasis su motina, bet ir kuo uoliausiai atlikdamas savo pareigas darbe. O Rapolui, nenorinčiam keisti ankstesnio, "normalaus", savo gyvenimo būdo, Julius buvo kaip krislas akyse, kaip rakštis delne - jis geru savo elgesiu tarsį kas žingsnis primindavo broliui jo šiurkštumą, jo storžieviškumą su motina.

Ir štai vieną dieną matau pro savo buto langą - Rapolas pila anglis į rūšį vienai senutei, gyvenančiai mediniame namuke.

- Negi jinai pasamdė Rapolą?! - nusistebėjau. - Rapolą! Tokį frantą! Dabišį! Ir dar anglių pilti! Prakaituoti karštyje ir dulksėse gerą porą valandų!

Apie tai užsiminti nedrįsau nei senutei, nei pačiam Rapolui.

Man viskas pradėjo aiškėti, kai pas jį apsigyveno iš kaimo atvažiavusi sena ligota jo teta. Pradėjau dažnai matyti Rapolą, skubantį su maisto tinkleliu iš gastronomo.

Kartą sutikau jį prie gėlių kiosko.

- Simpatijai perkate tokią puokštę? - pasiteiravau.

- Ne! - atsakė rimtai Rapolas. - Teta guli ligoninėje. Einu jos aplankyti.

Štai ir visa istorija. Pastarieji jo žodžiai man atskleidė visą vidinę jaunesniojo Grigienės sūnaus dramą. Šis mano sprendimas tapo dar tikresnis, kai po kiek laiko sutikau Rapolą, einantį su gėlių puokšte į kapines. Nesuaabejojau, kad tos gėlės buvo skirtos padėti ant motinos kapo.

Mintis, kad jį mylinti motina blaškėsi mirties patale čia pat, vos už keleto gatvių, o jis nė karto nenuėjo jos aplankyti, turėjo supurtyti jo psichiką. Jam buvo dar klaičiau, kai jis sužinojo, kad ji mirė su jo vardu lūpose, trokšdama jam laimės gyvenime.

Bet motina jau gulėjo užkasta žemėje. Jokie žodžiai jos nebeatsiprašys! Joks stebuklas nebepadės atšaukti daugybę jai pasakytų šiurkščių žodžių. Kol ji buvo gyva, Rapolui atrodė, kad dar daug daug metų ji gyvens ir dar bus pakankamai laiko pabūti ir kiek švelnesniam su ja, kai nebesimaišys tas šventuolėliu tapęs Julius.

Vidinis psichikos potraukis atlikti motinai sūnaus priedermę nedavė Rapolui ramybės, ir jis savaiame, instinktyviai, net su savotišku įniršiu, ėmė tą priedermę atlikinėti, ateidamas į pagalbą kitoms senutėms.

- Koks geras tas Rapolas! - kartą man išsitarė ta moterėlė, kuriai jis vis supildavo anglis. - Pats pasisiūlė. Nesileido atlyginamas. Sunku būtų kitą tokį rasti mūsų apylinkėje.

Aš pats sau tariau:

- O, kad ji sužinotų, koks šiurkštus jis dažnai būdavo savo motinai!

Nejučia nusistebėjau, kokie paviršutiniški būna mūsų sprendimai apie žmones!

Prisimindamas šios šeimos istoriją - ypač Julijų ir Rapolą - aš vėl žiūriu į reprodukciją ant pašto ženkleto ir mąstau apie joje pavaizduotą plačią idėją.

Be abejo, man dažnas pasakys, kad to paveiklo siužetas tėra tik atskiras gyvenimo faktas, kad šio įvykio negalima apibendrinti, kad jis netipingas.

- Kiek sūnų, iš apsileidimo neaplankę mirštančios motinos, dėl to visai nesuka sau galvos, - atšaus man daugelis. - Jie, gal būt, pasidaro dar šiurkštesni ir įžūlesni juos supančioms svetimoms senutėms.

- Taip. Aš sutinku su šiuo priekaištu, - galiu tarti savo opozicionieriams. - Jie pasidaro būtent kaip tik šiurkštesni ir įžūlesni. Jeigu kaltės jausmas nepriverčia žmogaus teisti priedermės skolą, tai tas jo kaltės slogutis stiprėja, ir prisilėgtasis iš tikrųjų darosi grubesnis ir storžieviškesnis.

Nors pašto ženkleto reprodukcijoje atvaizduotas senas žilabarzdis tėvas yra apsisiautęs raudona pelerina, o klūpantis prieš jį vargšas - pagyvenęs, skarmaluotas, pas jį grįžęs sūnus, tačiau vaizduotėje aš regiu prieš motiną klūpantį Julijų, o paskui prie mirštančios tetos pasilenkusį Rapolą. Savo kaltės supratimas, savalaikis jos įprasminimas, padarė iš jų naujus žmones, pakėlė juos į aukštesnę žmoniškumo pakopą.

O, kad daugelis laiku suprastų savo kaltę! Kad jie nebristų į tą kaltę vis giliau ir giliau, kada jau nebelieka jokios galimybės išsteisti padarytą skriaudų. Dar blogiau, kai nesu-

sigaudant, kaip įprasminti klaidą, imama ieškoti neva išganingos kančios svaigalų vartojime, kaip darė Dostojevskio aprašytasis Mar-meladovas, tuo pasmerkdamas ne tik save, bet ir savo šeimą.

Šis Tretjakovo galerijoje kabantis Rem-branto paveikslas, vaizduojąs sūnaus palaidūno grįžimą, giliu psichinės tikrovės dėsnio suvokimu, menine savo tiesa, man rodos, tarsi šaukte šaukia, kad kiekvienas žmogus, padaręs nors ir mažą klaidą ir tuo tapęs "sūnum palaidūnu", nusilenktų ne tik prieš tėvą, motiną ar atskirus asmenis, bet ir visuomenę, kuriai jis už daug ką yra didžiai skolingas, ir stengtųsi kuo uoliausiai atitaisyti savo kaltę, išlyginti padarytą skriaudą, atsisteisti ir pasitarnauti jai.

Šis gėdos ir kaltės jausmas tampa stipriu psichikos impulsu, verčiančiu žmogų veikti su ypatingu uolumu, leistis kartais net į didelės rizikos žygius, stengiantis nusikratyti tuo persekiojančiu kaltės slogučiu. Ir todėl savo veržlumu tie "sūnūs palaidūnai" paprastai prašoka "normalų" "teisiųjų sūnų" uolumą ir užsitraukia net jų nepasitenkinimą, kaip iš pradžių buvo su mano istorijoje minimu Rapolu.

EILERAŠTIS APIE ATMINTĮ

Tu lauki pasitraukusių! Giliai
Jie pasitraukė. Juos paliko sienos,
Pieštukai, laikrodžiai, paveikslai, sielos,
Lietus ir sniegas, atpildas ir smėlis,
Nemirtingumas ir pušų spygliai.

Nebežinia, kuris iš jų teisus,
Ir kai rašai išsiskyrimų sumą,
Nebetenki beprasmio vientisumo
Ir pats skiries į priešingus balsus.

Belieka ratas, brėžiamas peiliu,
Žymė stikle ir dulkės ant lentynų,
Tiek netiesos, tiek laisvės ir eilių
Ir taip nedaugel tikrojo likimo.

Belieka du balsai. Jie palytės
Šio miesto šiltą ir nejaukų tūrį,
Jiems buvo duotas lašas atminties.
Tu ją turi. Ir niekas jos neturi.

O blaškosi, sparnuota ir akla,
Tarsi kregždė, kurios negeidžia lizdas,
Ir ko bevertas tavo klasicizmas,
Linksmas ir iškilmingas mokykla!

Taip valanda, nuo mūsų atskirta
Ir pasmerkta, nukrinta kaip skara
Ant kambarių, koridorių ir laiptų,
Ir ant spragos, kuri vis tiek yra
Tarp būtojo ir būsimąjo laiko.

TOMAS VENCLOVA

GEOLOGIJOS PROFESORIUS - ASTRONOMAS

V. LOMSARGIS

Profesorius sėdėjo prie rašomojo stalo. Pro jo petį nuo sienos iš didžiulių rėmų žvelgė šeimininko antrininkas. Akimoju mintis nuklydo į Leningrado Kalnų institutą, kur, taip pat kabo profesoriaus, geologijos mokslų daktaro Juozo Dalinkevičiaus portretas. Kaip jis ten atsirado, sužinojau Kaune, Žaliakalnyje esančiame profesoriaus namelyje. Žilagalvis mokslininkas paaiškino:

- 1919 metais baigiau Petrogrado Kalnų institutą, tais pačiais metais pradėjau dirbti mokslinį ir pedagoginį darbą. Likau institute.

VISKAS GAMTOJE JUDA - VIRPA

. . . Virpesių tyrinėtojai į visus daiktus žiuri kaip į dinamines - judančias sistemas. Ir tai ne mokslininkų fantazija, nes vibrotechnikų sukurtais jautriais matavimo prietaisais galima išmatuoti ir gelžbetoninės atramos, ir mūro sienos, ir granito kalno, netgi gyvo organizmo ląstelės virpesius. Geologai turi savo požiūrį į "nejudantį kalną". Juk plyšiai, raukšlės, sprudžiai, antstūmiai taip sujaukia Žemės plutos sandarą, kad geologams surikiuoti sluoksnius ne ką lengviau, negu rudenį ažuolyne surinkti nubirusius vieno ažuolo lapus. Kaip tik jaunas Petrogrado Kalnų instituto geologas ir ėmėsi tyrinėti šį sunkų kalnų mokslą. Tuomet ir gimė vienas pirmųjų J. Dalinkevičiaus mokslinių darbų "Kalnų geometrija". Tai paskaitų, skaitytų instituto studentams, konspektai.

- Su Leningrado Kalnų institutu palaikau artimus ryšius. Kai ten nuvažiuoju, jaučiuosiu kaip namie, - švytinčiu veidu kalba Vilniaus universiteto profesorius J. Dalinkevičius. - Matote: mes su senaisiais leningradiečiais - viena mokykla, viena karta, drauge pergyvenę, drauge dirbę ir džiaugęsi. . .

Tai buvo vieni pirmųjų porevoliuciniai metai, sunkaus darbo ir didelių išbandymų metai ir jaunam Kalnų instituto dėstytojui J. Dalinkevičiui. Gyvenimas pasidarė normalesnis, mokslininkai galėjo atsidėti savo darbui. Taip ir prasidėjo geologo J. Dalinkevičiaus klajokliškas gyvenimas. Kelionė į Krymą. Hidrogeologinė ekspedicija ieškojo požeminio vandens. Krymo ekspediciją pakeitė geologinis maršrutas į Kazachstaną, po to keliai nuvingiavo prie Pečioros. Ekspedicijos ieškojo naftos.

JIE JŲ TEBEPRISIMENA

Senieji Kingisepo rajono gyventojai dar gerai prisimena lietuviškai kalbantį geologą. Tai J. Dalinkevičiui vadovaujant šiaurinėje Estijoje buvo iškirta pirmoji šachta ir jaunos Tarybų valstybės chemijos pramonei išsiųsti pirmieji vagonai degamųjų skalūnų, kurie turėjo laikinai pakeisti naftą, kol iš Denikino vadovaujamų kontrrevoliucionierių bus atkovoti naftingieji Rusijos rajonai.

Pasibaigus pilietiniam karui, geologas J. Dalinkevičius grįžo į Kauną. Profesorius su šypsenele prisimena 1924 m. pirmąją geologinę ekspediciją, kuriai vadovavo Kauno universiteto ekstrordinarinis profesorius olandas G. Smit-Sibinga. Be kita ko, iš Olandijos pakviestasis geologijos katedros organizatorius ekspedicijai pareikalavo. . . dviejų ginkluotų kareivių, kad laukuose ar miškuose geologų kas nors neužpultų. Profesorius G. Smit-Sibinga buvo neperkalbamas, ir ekspedicija Dubysos slėniu į Papilę išvyko su palyda, kaip olandai į rekognoskuotes - ekspedicijas, kareiviams iš anksto išžvalgant vietovę - Indonezijoje. Tuometiniai Lietuvos geologai Dabikinės slėnį kasinėjo kastuvais, nes grąžto dar neturėjo.

DARBAS NEBENUTRŪKSTA

Pirmasis gręžimo bokštas buvo sumontuotas 1925 m. Linksmadvaryje, būsimųjų Kauno universiteto Fizikos ir chemijos fakulteto rūmų vietoje. Čia išgręžtas ir pirmasis 24 m. gylio geologinis gręžinys.

Olandui G. Smit-Sibingai išvykus iš Lietuvos, Mineralogijos ir geologijos katedrai pradėjo vadovauti docentas M. Kaveckis. Vėliau geologinė ekspedicija, kurios branduolį sudarė pats katedros vedėjas, geologai P. Juodelė ir J. Dalinkevičius, sėkmingai ieškojo statybinių medžiagų. Rišamųjų medžiagų telkinius jie aptiko padubysyje, kreidos - dabartinių Kauno marių dugne, prie Skirsnemunės ir Jurbarko, cemento gamybai tinkamos žaliavos - Akmenės Karpėnų apylinkėse, gero kvarcinio smėlio - palei Šventąją prie Anykščių ir t. t.

Mokslininko prieškambariye stabtelėjau prie "Lietuvos geologinio žemėlapio".

- Tai mano viena brangiausių relkvijų. Ją 75-erių metų jubiliejaus proga padovanojo mano mokiniai.

DEŠIMTMEČIŲ DARBO VAISIUS

O informaciją tam margaspalviui "koriui", tarytum ta darbštuolė bitė, keletą dešimtmečių rinko pats profesorius J. Dalinkevičius. Bekeliaudamas, betyrinėdamas Lietuvos stratigrafiją, paleontologiją, paleogeografiją, tektoniką ir naudingas iškasenas, kaupdamas iškasenas, kaupdamas mokslo duomenis ir juos analizuodamas, įžymusis geologas parašė apie devyniasdešimt mokslinių darbų. Ir visi jie vienokiu ar kitokiu būdu susiję su geologiniu žemėlapiu. Tiesa, gerai perskaityti tą žemėlapią, tur būt, sugebėtų tik pats profesorius ir dar keletas jo mokinių. Tai daugiau simboliškas, estetinio ir moralinio pasitenkinimo teikiantis darbas. Bet profesoriaus kolekcijose yra "aiškesnių" žemėlapių, kurie prieinami kiekvienam, kas moka geologinę abėcėlę, pagal tuos žemėlapius, kaip sakoma, turtus galima pačiam susirasti.

Geologiniai žemėlapiai - ne vieninteliai profesoriaus mokslinio darbo ir turtingų ekspedicijų liudininkai. Ir per keletą viešagės valandų čia neįmanoma apžiūrėti visų geologinių trofėjų, o jiems aprašyti reikėtų kelių

storų knygų. Profesorius žino savo kolekcijos eksponatų vertę, todėl jis iš karto ima "jauti už ragų". Šeiminko rankose sužėri įvairiaspalvių brangakmenių mozaika. Tarsi saulėtą dieną Palangos paplūdimio smėlio kruopelės blyksi kvarco karoliukai - baltųjų serbentų uogos; prieš šviesą raudonuoja turmalinas - raudonieji serbentai; sirpsta vyšnios - oranžiniai raudonas karneolis; rodos, tuoj tuoj pūstels lengvas vėjelis ir ims supti trapius žalio serpentino lapus. . .

Natiurmortas "nutapytas" ant dvisluoksniu juodojo ir žaliojo jaspio plokštelės. Nedaug tokių "uogų" prisirpino gamta, todėl apie brangakmenių mozaikas, kokią štai padėjau ant profesoriaus rašomojo stalo ir, atsitraukęs atakupstas, grožiuosi, rašo pasaulio enciklopedijos. Žinoma, paprastai apie tas, kurios yra muziejuose, o ne asmeninėse kolekcijose. O štai šeiminkas vokiškame leidinyje man jau rodo kaunietiškosios sesers nuotrauką. . .

Knygą pakeitė rausvojo agato taurė. Keletas tokių yra Ermitaže.

AKMENINĖ TAURĖ. . .

- Iš akmens ši taurė padaryta, iš akmens, - sukiodamas rankose įvairiaspalvėmis gyslėmis išraizgytą, glotniai nušlifotą trofėjų, kalba profesorius.

Kažkaip keistai skamba, kad akmeninių taurių yra tik vienetai. Iš tikrųjų taip: gamta pašykštėjo violetinių akmenų, nors to niekada nepasakytum apžiūrėdamas profesoriaus J. Dalinkevičiaus kolekciją.

Nusižiūrėjęs paimu iš spintos vieną eksponatą.

- Šis trigonalinės klasės kvarco kristalas išaugo per milijonus metų Karelijos grotoje, - sako šeiminkas.

O štai mano rankose nuolauža melsvai žalsvo Uralo amazonito ir violetinio ametisto; čia pat Volynės labradoritas, Bavarijos litografinis akmuo, Karelijos apatitai, nuo Onegos ežero parvežtas šungitas. . . Dabar jie visi kaimynai, gyvena, kaip sakoma, po vienu stogu.

- Dabar užsivilkite paltą. Ten bus vėsu, - siausdamasis striukę, sako šeiminkas.

IR KAIP ASTRONOMIJOS MĖGĖJAS

Siaurais vingiuotais laipteliais pakilome į baroko stiliaus bokštelį. Čia stovi mėgėjiškas Ceiso teleskopas, prie kurio nemažą laisvalaikio dalį praleidžia geologijos profesorius. Tiesa, teleskopas patobulintas. Tai padaryti J. Dalinkevičiui padėjo elektrotechnikos inžinierius kaunietis Henrikas Lapinskas, taip pat astronomijos mėgėjas.

- Pernai Merkurijus prašliaužė pro Saulės diską. Tai išpūdingas rekinys, kurį stebėjome drauge su svečiais, - dalijasi išpūdziais geologijos profesorius.

Potraukis astronomijai - žilagalvio mokslininko jaunystės aistra. Observatorijos darbo kambaryje ant sienos kabo Prancūzų astronomų draugijos diplomai, išduotas Gardino gimnazijos mokiniui Juozui Dalinkevičiui. Ir ne šiaip sau diplomai, o su paties draugijos pirmininko, žymaus prancūzų astronomo K. Flamariono parašu.

Šalimais - Gardino jaunųjų astronomų nuotrauka, kurioje prie teleskopo nusifotografavęs ir gimnazistas J. Dalinkevičius.

Astronomijos dalykais gimnazistas J. Dalinkevičius nesustodavo domėtis ir per atostogas grįžęs į gimtuosius Taujėnus. Namuose jis buvo pasidaręs Saulės laikrodį, pagal kurį, sako, taujėniškiai nusistatinėdavę savo laikrodžius. O baigęs Gardino gimnaziją, J. Dalinkevičius įstojo į Peterburgo universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą. Bet greit paaiškėjo, kad čia astronomijos mokoma knygiskai, sausai, o jis į Peterburgą buvo atsivežęs net savo teleskopą, kurį J. Dalinkevičiui padovanojo gimnazijos mokytojas. Jaunas dangaus romantikas nemėgo sausų skaičiavimų todėl J. Dalinkevičius ir perstojo į geologiją.

Bet neliko užmiršta ir pamėgtoji astronomija. Juk geologijos profesorius turi Prancūzų astronomų draugijos leidžiamo astronominio kalendoriaus "L'Astronomie" komplektą, kurio seniausias numeris datuotas 1909 m. Greta geologinės literatūros ir naujausi astronominiai leidiniai prancūzų, rusų, vokiečių, lenkų, lotynų ir kitomis kalbomis. Suprantama, mokant tiek kalbų, galima turėti ir tokį įdomų hobby, kaip astronomija.

- Geologija labiau turėtų domėtis berniukai, - sako profesorius. - Tai daugiau vyriška profesija, nors yra ir, kaip mes vadiname, kamerinių-laboratorinių darbų. Nemaža pasiekia ir atkaklios, darbščios moterys. Sunku būtų įsivaizduoti mūsų respublikos geologų šeimą be šauniųjų geologų V. Talimaa, A. Chomskytės, E. Vienožinskienės ir kitų.

"NUSKRIAUSTAS" KAUNAS

- Lietuvos geologija išaugo Kaune, bet persikėlė į Vilnių, į universitetą. Neliks nuskriaustas ir Kaunas. Padedamas Politechnikos instituto rektoriaus prof. M. Martynaičio, ir savo buvusių mokinių organizuoju geologijos muziejų. Manau, kad kauniečiai ir Kauno svečiai ne kartą pasibels į 307 kambario duris.

Lietuvių tautosakoje žmogaus gyvenimas siejamas su žvaigžde. Žmogus gimsta - įsižiebia nauja žvaigždė; miršta - užgęsta. Jei gu patikėti vaizdingu mitu, tai Tarybų Sąjungos Nacionalinio geologų komiteto narį, Sąjunginio tarpžinybinio stratigrafinio komiteto narį, Lietuvos Mokslų akademijos narį korespondentą, daugelio mokslinių tarybų narį, prof. dr. J. Dalinkevičių penkiasdešimt antri metai lydi geologo žvaigždė. Kodėl tik geologo, gali prieštarauti profesorius. Juk nuo mokyklinių metų jo teleskopas nukreiptas į žvaigždes, jis - Prancūzų Astronomų draugijos narys.

Bet vis dėlto didžiausi darbai nuveikti lietuviškosios geologijos srityje. Su jais žymūs pasaulio specialistai buvo supažindinti tarptautiniuose geologiniuose kongresuose Maskvoje (1937 m.), Londone (1948 m.) ir Kopenhagoje (1960 m.).

- Ar per teleskopą kada nors mačiau savo žvaigždę? - šypsodamasis pakartojė klausimą profesorius ir tuoj susimąstė: - O ar pačiam savo žvaigždę galima matyti? Mačiau kaip kyla jaunų Lietuvos geologų žvaigždės. Ir dar vis matau. . .

LD *reikalai*

IEVA MIZARIENĖ, CENTRO SEKRETORĖ

Baigiasi 1971 metai, ir tai reiškia, kad artėja mūsų Draugijos 60 metų sukaktis. Visi ruoškimės iškilmingai sutikti 1972 metus. Kas gi negali džiaugtis ir didžiulotis per šį gana ilgą laikotarpį mūsų Draugijos atliktais darbais?! Kur rasime išseivijoje kitą lietuvių organizaciją, kuri galėtų pasigirti išleidusi net 85 knygas?!

Todėl kiekvienas narys, kiekviena kuopa, kiekviena apskritis turi pradėti rimtai galvoti kaip geriau sutikti mūsų 60-metį. Kaip jau pirmiau minėjau, Centro Komitetas šį klausimą plačiai svarstė. Dabar norime, kad savo nuomones ir nariai išreikštų.

* * * *

Knygų klausimas už šiuos metus jau išspręstas. Nariai gaus S. J. Jokubkos "Tėvų žemė" ir Prano Buknio "Pasakojimai apie draugus". Angliškai skaitantieji gaus Lietuvoje išleistą E. Danilevičiaus "Lithuania in Questions and Answers".

Perskaičiau S. J. Jokubkos ir Prano Buknio knygas ir galiu drąsiai sakyti, kad abi knygos gražiai, įdomiai parašytos: Jokubkos - apie Lietuvą, o Buknio apie Amerikos draugus.

Negaliu suprasti kai kurių draugų, kurie sako, kad jau nereikia rašyti apie Lietuvą. Nors aš ne kartą esu buvusi Lietuvoje, bet ta tema man nenusibosta - kiekvienoje knygoje, kiekviename rašte randu ką nors naujo, vis kai ką parašyta, kas man sukelia prisiminimus ir atgaivina meilę mano vyro ir tėvų žemei.

* * * *

Mūsų Draugijos tolimesnė ateitis turi būti kiekvienam nariui vienu svarbiausių reikalų. Gaila, kad daugelyje miestų netenkame sekretorių, veikėjų - dėl senatvės bei mirties. Štai, kad ir Milwaukee, Wisconsin. Ne taip seniai mirė Julius Neumannas. Jis kuopos reikalus tvarkė per eilę metų. Buvo džiugu, kad Juozas Gebort perėmė tas taip svarbias pareigas, ir atrodė, kad viskas eina gerai. Bet prieš mėnesį gavau J. Geborto laišką su narinėmis duoklėmis, kuriame jis nusiskundžia, kad jų mieste veiktumas šlubuoja dėl stokos veiklesnių narių. Dar nespėjau jam atsakyti į laišką, gavau žinią, kad ir jis - mirė. Gaila, labai gaila! Tikiu, kad Milwaukee mieste atsiras narys, kuris galės perimti sekretoriaus darbą ir pagelbės palaikyti 56 kuopą gyvą.

* * * *

Nors jau einame į 1971 metų pabaigą, bet dar vis tebeturime nemažą skaičių narių, kurie nespėjo sumokėti savo duoklių. Prašau visus užsimokėti, nes - nebus galima jiems pasiųsti už šiuos metus knygų.

* * * *

Centro Komiteto vardu visiems nariams linkime laimingų Naujų Metų. Būkime visi sveiki, stiprūs, kad galėtume tęsti mūsų Draugijos veiklą ir džiaugtis laimėjimais!